51. FESTIWAL POLSKICH FILMÓW FABULARNYCH
OFICJALNA SELEKCJA
KONKURS GŁÓWNY

51. FESTIWAL POLSKICH FILMÓW FABULARNYCH
DRUGOPLANOWA ROLA MĘSKA
JACEK KOMAN

TORUŃ CAMERIMAGE
KONKURS FILMÓW POLSKICH

ARRAS FILM FESTIVAL
OFFICIAL SELECTION

NASZA REWOLUCJA

HISTORIA MIŁOŚCI GAJKI I JACKA KURONIÓW

MATERIAŁY EDUKACYJNE

MECENAS PROMOCJI FILMU

ORLEN

PATRONATY HONOROWE

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Edukacji

Przypadające w 2026 roku pięćdziesięciolecie powstania Komitetu Obrony Robotników to doskonała okazja do przypomnienia fenomenu, jakim było nawiązanie współpracy inteligencji z represjonowanymi robotnikami. Represjonowanymi przez państwo, którego włodarze przedstawiali je jako kraj priorytetowo traktujący dobro ludzi pracy. Inicjatywa, działająca siłą rzeczy w ograniczonym zakresie, otworzyła drogę do powstania bezprecedensowego w skali całego bloku komunistycznego masowego ruchu „Solidarności", który dzięki współpracy ludzi z różnych grup społecznych walnie przyczynił się do upadku dyktatury komunistycznej.

Jesteśmy przekonani, że film Piotra Domalewskiego *Nasza rewolucja. Historia miłości Gajki i Jacka Kuroniów* to świetny punkt wyjścia, aby tamte czasy - przełom lat 70. i 80. XX wieku - przybliżyć pokoleniu, które urodziło się już wiele lat po upadku PRL i nie pamięta nawet końcówki tamtych czasów.

Przygotowaliśmy pakiet edukacyjny, który pomoże pogłębić wiedzę przekazaną w filmie i poszerzyć ją o wątki w nim nieobecne, a istotne dla zrozumienia ukazanych w nim procesów. Opracowaliśmy karty z ćwiczeniami dotyczącymi dziewięciu tematów: kryzysów społecznych w PRL, czyli tzw. polskich miesięcy, sytuacji ekonomiczno-społecznej w dekadzie gierkowskiej, roli strajku w PRL i obecnie, powstania KOR, przyczyn i przebiegu strajków w sierpniu 1980 roku, karnawału „Solidarności", działaczek opozycji, stanu wojennego i postaci Jacka Kuronia. Oprócz tego przedstawiamy propozycję scenariusza lekcji o kształtowaniu się opozycji demokratycznej.

Jesteśmy przekonani, że film wraz z naszymi materiałami zainspiruje Nauczycielki i Nauczycieli oraz Uczennice i Uczniów do rozmów ze świadkami historii, lektur i dyskusji, a także do odwiedzenia przygotowywanej wystawy stałej Muzeum Historii Polski, na której będzie okazja do obejrzenia pamiątek z czasów bohaterów *Naszej rewolucji*.

Pracownicy Działu Edukacji Muzeum Historii Polski

TEMAT LEKCJI:

Kształtowanie się opozycji demokratycznej w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej po wystąpieniach robotniczych w czerwcu 1976 roku

Poziom: szkoła ponadpodstawowa
Czas: 45 minut

Cele ogólne lekcji

Uczeń:

- wyjaśnia przyczyny i następstwa wystąpień robotniczych w czerwcu 1976 roku;
- charakteryzuje proces powstawania opozycji demokratycznej w PRL;
- zna okoliczności powstania KOR w 1976 roku;
- wymienia główne cele i formy działalności KOR;
- analizuje tekst źródłowy i odróżnia informacje od opinii;
- wskazuje, w jaki sposób KOR przeciwstawiał się represjom ze strony władz PRL;
- wyjaśnia znaczenie współpracy inteligencji i robotników dla rozwoju opozycji demokratycznej;
- formułuje argumenty na podstawie źródła historycznego.

Cele szczegółowe lekcji

Po lekcji uczeń:

- podaje przyczyny wystąpień robotniczych w czerwcu 1976 roku;
- wymienia najważniejsze miejsca protestów: Radom, Ursus i Płock;
- wyjaśnia, czym były represje po Czerwcu 1976;
- wyjaśnia skróty KOR i KSS „KOR”;
- przedstawia cele działania Komitetu Obrony Robotników;
- charakteryzuje formy działalności opozycji demokratycznej;
- wyjaśnia znaczenie publikowania informacji poza oficjalnym obiegiem;
- analizuje wybrane źródła historyczne – wskazuje adresata, cel i kontekst powstania źródła;
- formułuje wniosek dotyczący znaczenia Czerwca 1976 dla dalszego rozwoju opozycji.

Po lekcji uczeń potrafi odpowiedzieć na pytania:

1. Dlaczego powstał i jak działał KOR?

2. Jakie prawa obywatelskie były łamane przez władze PRL?

3. Dlaczego działalność KOR miała znaczenie dla rozwoju opozycji demokratycznej?

Metody i formy pracy

- krótki wykład
- analiza tekstu źródłowego
- praca w grupach
- dyskusja
- rozmowa kierowana
- mapa pojęć

Środki dydaktyczne

- teksty źródłowe dla uczniów
- film *Nasza rewolucja* w reż. Piotra Domalewskiego
- tablica/prezentacja
- podręcznik

1. WPROWADZENIE DO TEMATU – 5 MINUT

Nauczyciel zapisuje na tablicy pytanie:

„Co może zrobić obywatel, kiedy państwo łamie jego prawa i innych obywateli?".

Uczniowie podają propozycje.

Nauczyciel nie ocenia odpowiedzi, ale zapisuje najważniejsze skojarzenia, np.:

pomoc – protest – sąd – media – organizacja pozarządowa – informowanie społeczeństwa – wyjazd z kraju

Następnie nauczyciel przechodzi do tematu lekcji.

Krótki wykład

W czerwcu 1976 roku władze PRL zapowiedziały podwyżki cen żywności. W wielu miejscowościach doszło do protestów, m.in. w Radomiu i Ursusie. Po ich stłumieniu uczestników protestów spotkały represje: aresztowania, procesy, pobicia i zwolnienia z pracy. Właśnie pomoc represjonowanym stała się bezpośrednią przyczyną powstania KOR. Wcześniej w Polsce również dochodziło do wystąpień robotniczych, np. w latach 1956 i 1970. Dwa wymienione protesty zostały krwawo stłumione, a wszystkie kończyły się represjami i brakiem dialogu władzy z protestującymi.

23 września 1976 roku powstał Komitet Obrony Robotników. Jego pierwszymi sygnatariuszami było 14 osób wywodzących się przede wszystkim ze środowisk inteligenckich, które dostrzegły szansę na zmiany, najpierw społeczne, potem polityczne, we współpracy i solidarności z robotnikami. W 1977 roku, po złagodzeniu represji, powołano Komitet Samoobrony Społecznej „KOR". W ciągu kilku miesięcy po powstaniu w KOR były zaangażowane setki ludzi, a ich działalność była zwalczana przez władze komunistyczne w znacznie mniejszym stopniu niż wcześniejsze przejawy oporu.

2. PRACA ZE ŹRÓDŁEM HISTORYCZNYM – 12 MINUT

Apel do społeczeństwa i władz PRL, 23 września 1976 r.

Nauczyciel rozdaje uczniom fragment dokumentu lub pokazuje go na ekranie.

> „Robotniczy protest przeciwko wygórowanym podwyżkom, który był wyrazem postawy niemal całego społeczeństwa, pociągnął za sobą brutalne prześladowania".
>
> „[...] naszym obowiązkiem jest udzielenie pomocy represjonowanym".
>
> „[...] będziemy zbierać i publikować informacje o represjach i przypadkach łamania praw człowieka i obywatela".

Źródło: *Apel do społeczeństwa i władz PRL,* 23 września 1976 r. Fragmenty przytoczone za materiałami IPN.

Cały tekst *Apelu* znajduje się w załączniku na końcu scenariusza.
Więcej informacji i źródeł historycznych: https://komitetobronyrobotnikow.pl/

Pod Apelem podpisali się: Jerzy Andrzejewski, Stanisław Barańczak, Ludwik Cohn, Jacek Kuroń, Edward Lipiński, Jan Józef Lipski, Antoni Macierewicz, Piotr Naimski, Antoni Pajdak, Józef Rybicki, Aniela Steinsbergowa, Adam Szczypiorski, ks. Jan Zieja, Wojciech Ziembiński

PYTANIA DO UCZNIÓW:

1. Kto jest autorem dokumentu?
2. Czy znasz bliżej działalność któregoś z sygnatariuszy Apelu? Którzy z nich pojawili się w filmie *Nasza rewolucja*, a kogo zabrakło?
3. Do kogo skierowano apel?
4. Jakie wydarzenie stało się przyczyną powstania KOR?
5. Jakie działania zapowiadają autorzy?
6. Jakie prawa – według autorów dokumentu – były łamane?
7. Jakiego rodzaju językiem posługują się autorzy: emocjonalnym, propagandowym czy rzeczowym? Opisz język, uzasadnij odpowiedź.
8. Jakie znaczenie ma to, że dokument został podpisany przez wiele osób?

3. PRACA W GRUPACH – 15 MINUT

Klasa zostaje podzielona na 3 grupy.
Każda grupa powinna mieć dostęp do treści *Apelu do społeczeństwa władz PRL* zwanego *Apelem KOR.*

GRUPA I – „Dlaczego powstał KOR?"

Źródło: *Apel KOR*, 23 września 1976 r.

Zadanie:

- wskażcie wydarzenia, które doprowadziły do powstania KOR;
- określcie, przed jakim problemem stanęli autorzy apelu;
- sformułujcie w jednym zdaniu odpowiedź na pytanie:

„Po co powstał KOR?"

GRUPA II – „Jak pomagał KOR?"

Źródło: materiały dotyczące działalności KOR:
KOR – 50 lat Komitetu Obrony Robotników

Uczniowie otrzymują informację:

KOR organizował pomoc prawną, finansową i lekarską dla osób represjonowanych, zbierał informacje o przypadkach represji oraz przekazywał je opinii publicznej. Domagał się także uwolnienia więzionych i przywrócenia do pracy osób zwolnionych po protestach.

Zadanie: Uzupełnijcie tabelę:

Problem	**Działanie KOR**
zwolnienia z pracy	
aresztowania	
brak pomocy prawnej	
represje władz	
brak informacji w oficjalnych mediach	

GRUPA III – „KOR a władza PRL"

Uczniowie otrzymują dwa krótkie źródła:

Źródło 1 – Konstytucja PRL z 1976 roku:

„Władza należy do ludu pracującego miast i wsi".

oraz:

„Przewodnią siłą polityczną społeczeństwa w budowie socjalizmu jest Polska Zjednoczona Partia Robotnicza".

Źródło 2 – *Apel KOR*: fragment dotyczący represji wobec robotników.

Zadanie:

1. Porównajcie oba teksty.
2. Wskażcie sprzeczność między deklaracjami konstytucji a sytuacją opisaną przez KOR.
3. Odpowiedzcie:
   „Dlaczego KOR mógł uważać, że władze PRL nie przestrzegają własnego prawa?".

Po upływie czasu na wykonanie zadania w grupie nauczyciel prosi przedstawiciela każdej z nich o krótkie zreferowanie odpowiedzi na forum.

4. DYSKUSJA – 3 MINUTY

Nauczyciel zadaje pytanie problemowe:

„Czy pomaganie represjonowanym robotnikom było działalnością polityczną?”.

Uczniowie zajmują stanowisko:

TAK / NIE / TRUDNO POWIEDZIEĆ

Każdy argument musi być poparty informacją ze źródła.

Nauczyciel podsumowuje:

KOR nie był partią polityczną. Jego działalność koncentrowała się początkowo na obronie represjonowanych robotników, ale w praktyce prowadziła także do tworzenia niezależnych struktur społecznych i obrony praw obywatelskich. Z czasem działalność KOR stała się jednym z ważnych elementów rozwoju opozycji demokratycznej w Polsce.

5. PODSUMOWANIE: DOKOŃCZ ZDANIE – 2 MINUTY

Każdy uczeń przed wyjściem z sali kończy jedno ze zdań:

KOR powstał, ponieważ...

Władza odbierała KOR jako ...

Najważniejszym sposobem działania KOR było...

Znaczenie KOR dla historii Polski polegało na...

6. PROPOZYCJA PRACY DOMOWEJ

1. Napisz krótką wypowiedź argumentacyjną (150–200 słów):

   „KOR był ważnym etapem na drodze do powstania Solidarności”. Czy zgadzasz się z tym stwierdzeniem?

2. Odpowiedz pisemnie na pytanie:

   Dlaczego KOR, którego cechą działania była współpraca inteligencji z robotnikami, powstał dopiero w 1976 roku, a nie wcześniej?

Apel do społeczeństwa i władz PRL, 23 września 1976 roku

Robotniczy protest przeciwko wygórowanym podwyżkom, który był wyrazem postawy niemal całego społeczeństwa, pociągnął za sobą brutalne prześladowania. W Ursusie, Radomiu i innych miastach bito, kopano i masowo aresztowano demonstrantów. Najszerszy zasięg miało wyrzucanie z pracy, co obok aresztowań szczególnie uderzyło w rodziny represjonowanych... Stosowanie represji z reguły związane było z łamaniem prawa przez organa władzy. Sądy wydawały orzeczenia bez materiału dowodowego, z pracy wyrzucano naruszając przepisy k.p. Nie cofnięto się przed wymuszaniem przemocą zeznań. Postępowanie takie nie jest niestety u nas nowością. Wystarczy przypomnieć bezprawne represje, które spadły na sygnatariuszy listów protestujących przeciwko zmianom w konstytucji: niektórych wyrzucano z pracy, uczelni, bezprawnie przesłuchiwano, szantażowano. Od dawna jednak represje nie były tak brutalne i masowe jak ostatnio. Po raz pierwszy od wielu lat aresztowaniom i przesłuchiwaniem towarzyszył terror fizyczny. Ofiary obecnych represji nie mogą liczyć na żadną pomoc i obronę ze strony instytucji do tego powołanych, np. związków zawodowych, których rola jest żałosna. Pomocy odmawiają też agendy opieki społecznej. W tej sytuacji rolę tę musi wziąć na siebie społeczeństwo, w interesie którego wystąpili prześladowani. Społeczeństwo bowiem nie ma innych metod obrony przed bezprawiem jak solidarność i wzajemna pomoc.

Dlatego niżej podpisani zawiązują Komitet Obrony Robotników w celu zainicjowania wszechstronnych form obrony i pomocy. Niezbędna jest pomoc prawna, finansowa i lekarska. Nie mniej istotna jest pełna informacja o prześladowaniach. Jesteśmy przekonani, że jedynie publiczne ujawnianie poczynań władzy może być skuteczną obroną. Dlatego m.in. prosimy wszystkich, którzy podlegali prześladowaniom lub wiedzą o nich, o przekazywanie członkom Komitetu wiadomości na ten temat. Według informacji posiadanych przez członków Komitetu dotychczas zebrano i użyto na cele pomocy około 160 000 zł. Potrzeby są jednak o wiele większe. Potrzebom tym jest w wstanie zaradzić jedynie szeroka inicjatywa społeczeństwa.

Gdziekolwiek w kraju są represjonowani obowiązkiem społeczeństwa jest organizowanie się w celu ich obrony. W każdym środowisku, w każdym zakładzie pracy powinni znaleźć się ludzie odważni inicjujący zbiorowe formy pomocy. Zastosowane wobec robotników represje stanowią naruszenie podstawowych praw człowieka uznanych zarówno w prawie międzynarodowym, jak i obowiązujących w polskim prawodawstwie: prawo do pracy, strajku, prawo do swobodnego wyrażania własnych przekonań, prawo do udziału w zebraniach i demonstracjach. Dlatego Komitet domaga się amnestii dla skazanych i aresztowanych i przywrócenia wszystkim represjonowanym pracy - solidaryzując się w tych żądaniach z uchwałą Konferencji Episkopatu z dnia 9 września. Komitet wzywa społeczeństwo do poparcia tych żądań. Jesteśmy jak najgłębiej przekonani, iż powołując Komitet Obrony Robotników do życia oraz działania - spełniamy obowiązek ludzki i patriotyczny, służąc dobrej sprawie Ojczyzny. Narodu, Człowieka.

Komitet Obrony Robotników - ofiar represji w związku z wydarzeniami 25 czerwca 1976

Jerzy Andrzejewski

Stanisław Barańczak

Ludwik Cohn

Jacek Kuroń

Edward Lipiński

Jan Józef Lipski

Antoni Macierewicz

Piotr Naimski

Antoni Pajdak

Józef Rybicki

Aniela Steinsbergowa

Adam Szczypiorski

ks. Jan Zieja

Wojciech Ziembiński

NASZA REWOLUCJA

KARTA PRACY 1

Kryzysy społeczne w PRL – „polskie miesiące”

Zadanie 1

Akcję *Naszej rewolucji* poprzedzają wielkie kryzysy społeczne w PRL, tzw. polskie miesiące. Rozpoznaj i dopasuj fotografie oraz teksty źródłowe (wypowiedzi rządzących w PRL) do poszczególnych dat. Wypowiedzi przyporządkuj do autorów i okoliczności – podpisz je odpowiednimi literami. Na osi czasu wpisz cyfry i litery, którymi są oznaczone.

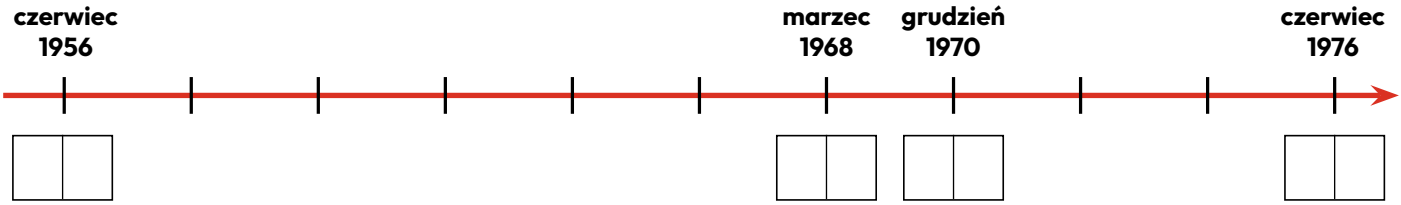

Fot. Archiwum IPN

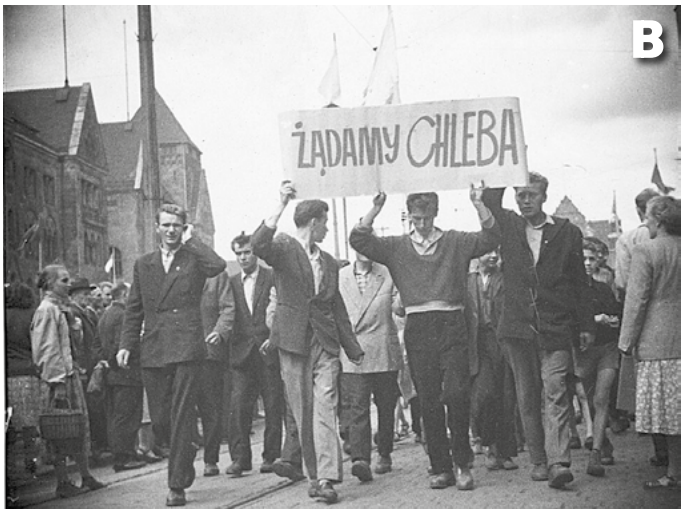

Fot. Wikimedia Commons

Fot. Wikimedia Commons

Fot. Archiwum IPN

1 W ostatnim tygodniu zaszły wydarzenia, które głęboko wstrząsnęły całym społeczeństwem i postawiły ojczyznę w obliczu wielkiego niebezpieczeństwa. Miasta wybrzeża - Gdańsk, Gdynia, Szczecin, Elbląg - stały się terenem robotniczych wystąpień, zaburzeń i starć ulicznych. Zginęli ludzie. Wszyscy przeżywamy tę tragedię. Nie mogą nie cisnąć się na usta pytania: dlaczego doszło do tego nieszczęścia? Jak narosły i dlaczego nabrzmiały tak ostre konflikty społeczne? Czy są takie sprawy - przecież nasze, wewnętrzne, domowe - których nie moglibyśmy rozstrzygnąć w inny sposób?

Cyt. za: „Dziennik Bałtycki" (wydanie z dnia następnego po wystąpieniu)

Autor i okoliczności:.....

2 Ciągłe powtarzanie się tych demonstracji politycznych musiało zakończyć się zdjęciem ze sceny *Dziadów*. Nie można bowiem pozwolić na to, aby w imię jakiejś abstrakcyjnej wolności i inscenizacyjnej dowolności przekształcać antycarskie ostrze *Dziadów* w oręż antyradziecki. Próba wykorzystania poezji Mickiewicza - zrodzonej z walki patriotycznej młodzieży przeciw carskiemu uciskowi - dla szkalowania Polski Ludowej jest politycznym szalbierstwem, wypacza bowiem najgłębszy, demokratyczny i postępowy sens twórczości Mickiewicza. Mickiewicz nie był i nie będzie sztandarem reakcji.

Cyt. za: *Wiek XX w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1998

Autor i okoliczności:.....

3 Towarzysze, ja uważam, że trzeba będzie od jutra odbyć we wszystkich województwach masowe wiece, wiece na kilkadziesiąt tysięcy ludzi (…) żeby to były wiece złożone z ludzi dobranych. Towarzysze, mnie to jest potrzebne jak słońce, jak woda, jak powietrze.

Cyt. za: Biuletyn NSZZ „Solidarność" Ziemia Radomska, 21 czerwca 2004 roku

Autor i okoliczności:.....

4 Nie trzeba ukrywać faktu, że zbrodniczy prowokatorzy wykorzystali istniejące bezsprzecznie bolączki i niezadowolenie w niektórych zakładach pracy z powodu trudności ekonomicznych (…). Każdy prowokator czy szaleniec, który odważy się podnieść rękę przeciw władzy ludowej, niech będzie pewien, że mu tę rękę władza odrąbie w interesie klasy robotniczej, w interesie chłopstwa pracującego i inteligencji.

Cyt. za: *Wiek XX w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1998

Autor i okoliczności:.....

Autorzy i okoliczności wypowiedzi: a) radiowe przemówienie premiera PRL Józefa Cyrankiewicza z 29 czerwca 1956 roku, b) przemówienie I sekretarza KC PZPR Władysława Gomułki do aktywu partyjnego z 19 marca 1968 roku, c) telewizyjne wystąpienie I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka z 20 grudnia 1970 roku, d) wypowiedź I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka podczas telekonferencji z I sekretarzami Komitetów Wojewódzkich PZPR 26 czerwca 1976 roku

Zadanie 2

Przyjrzyj się fotografiom ilustrującym przyczyny niepokojów społecznych i protestów w PRL. Podpisz każdy z obrazków określeniem zjawiska, które przedstawia.

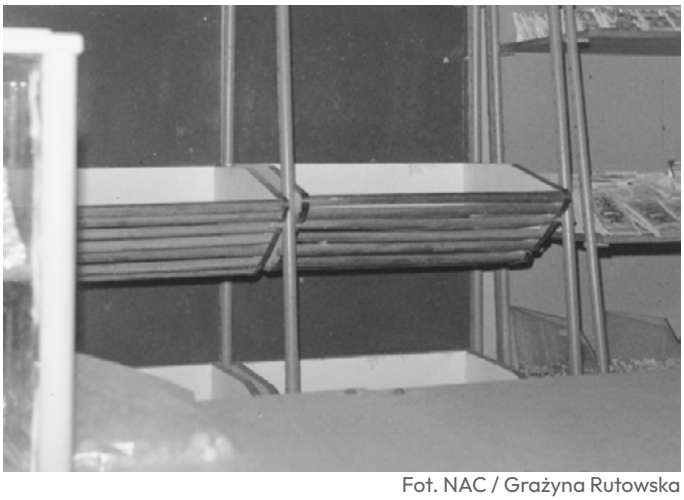

Fot. NAC / Grażyna Rutowska

.....

Fot. NAC / Grażyna Rutowska

.....

Fot. NAC / Grażyna Rutowska

.....

Fot. NAC / Grażyna Rutowska

.....

Fot. MHP / Gregory Michenaud

.....

Fot. Wikimedia Commons

.....

KARTA PRACY 2

Życie codzienne w PRL – gospodarka w czasie rządów Edwarda Gierka

VII PLENUM KC PZPR

Edward Gierek – I sekretarzem KC

Zmiany osobowe w Biurze Politycznym i Sekretariacie

DZIENNIK BAŁTYCKI

W całym kraju konieczne są porządek i ład, praca i spokój wzajemne zrozumienie i zaufanie

Przemówienie I sekretarza KC PZPR EDWARDA GIERKA

Wysoka wydajność portowców Gdańska i Gdyni

»Stefan Batory« w drodze na półkulę zachodnią

Zadanie 1

Gajkę i Jacka w filmie poznajemy w II połowie lat 70., kiedy pogłębia się kryzys gospodarczy. Wróćmy do początku dekady rządów Edwarda Gierka, który w grudniu 1970 roku został I sekretarzem Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, czyli osobą, która miała największy wpływ na decyzje w państwie. Zastąpił Władysława Gomułkę, odpowiedzialnego za krwawe stłumienie strajków robotników na Wybrzeżu, spowodowanych drastycznymi podwyżkami cen żywności, za które nie przewidziano jakichkolwiek rekompensat. Przeczytaj fragment przemówienia wygłoszonego w telewizji w dniu objęcia stanowiska i wykonaj polecenia.

> Ostatnio podjęte decyzje w sprawie zmiany cen zwiększyły wydatki ludności na zakup artykułów żywnościowych. Komitet Centralny [Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej] zobowiązał Biuro Polityczne [KC PZPR] do rozpatrzenia w ciągu najbliższych dni możliwości poprawy zaopatrzenia materialnego rodzin najniżej uposażonych i wielodzietnych, które w rezultacie ostatnio dokonanej zmiany cen najbardziej odczuły uszczerbek w swoich budżetach. Musimy na ten cel wygospodarować niezbędne środki. Jest i wiele innych spraw, które bolą ludzi pracy i wymagać będą rozstrzygnięcia. Wśród nich sytuacja kobiet pracujących, problem mieszkaniowy, sprawy młodzieży. Chcę was zapewnić, że wszystkie one będą z największą troską rozpatrywane przez kierownictwo partii i rządu i rozwiązywane stosownie do możliwości – i tylko stosownie do możliwości – gospodarczych, jakimi będziemy dysponować.

1. Wymień trzy obietnice i zapowiedzi z przemówienia nowego przywódcy partii rządzącej.

.....

.....

.....

2. Uzupełnij mapę myśli, wpisując refleksje i emocje, które u mieszkańców PRL mogło wywołać wystąpienie nowego I sekretarza KC PZPR.

Zadanie 2

1. W pierwszych latach rządów Edwarda Gierka pojawiły się w Polsce nowe towary i elementy krajobrazu. Obejrzyj ich fotografie i dopasuj podpisy do obrazków.

.....

.....

.....

Fot. NAC / Grażyna Rutowska (4)

.....

a) Pralka automatyczna
b) Cola produkowana w Polsce na amerykańskiej licencji
c) Małolitrażowe samochody produkowane w Polsce na włoskiej licencji
d) Bloki mieszkalne z gotowych części z fabryk domów

2. Korzystając z wiedzy pozaźródłowej, napisz krótko, co dla przeciętnych mieszkańców Polski oznaczały te nowości, na jakie dziedziny życia wpływały.

.....

.....

.....

.....

DZIENNIK BAŁTYCKI

Rok XXXII Nr 144 (9903) Gdańsk, piątek 25 czerwca 1976 r. A Cena 1 zł

Posiedzenie Sejmu PRL

■ Sprawozdanie z wykonania Narodowego Planu Społeczno-Gospodarczego Rozwoju oraz Budżetu Państwa w 1975 r.
■ Informacja o wynikach wizyty Edwarda Gierka w RFN
■ Wniosek rządu o zmianę niektórych cen i dodatków do płac

24 bm. odbyło się plenarne posiedzenie Sejmu PRL. Na porządku obrad znalazło się sprawozdanie Komisji Planu Gospodarczego, Budżetu i Finansów o sprawozdaniach rządu z wykonania Narodowego Planu Społeczno-Gospodarczego Rozwoju oraz Budżetu Państwa w 1975 r. Po wysłuchaniu sprawozdania i dyskusji poselskiej Sejm udzielił rządowi absolutorium za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 1975 r.

W kolejnym punkcie porządku obrad informację o wynikach wizyty I sekretarza KC PZPR, Edwarda Gierka w Republice Federalnej Niemiec przedstawił Józef minister spraw zagranicznych, Stefan Olszowski. Po dyskusji Sejm zaaprobował wyniki wizyty oraz wyraził wysokie uznanie i podziękowanie Edwardowi Gierkowi za jego kolejny doniosły wkład w umacnianiu pozycji Polski na świecie.

Z kolei Sejm rozpatrzył przedstawione przez premiera Piotra Jaroszewicza rządowe propozycje niektórych zmian w strukturze cen detalicznych oraz zasad rekompensaty społeczeństwu skutków tych zmian. Na wniosek posła Edwarda Babiucha Sejm udzielił poparcia propozycjom rządu i zalecił poddanie ich pod konsultację z przedstawicielami załóg zakładów pracy, instytucji i gmin oraz przedstawienie sprawozdania z przebiegu tych konsultacji na posiedzeniu Sejmu.

Propozycje Rady Ministrów w sprawie niektórych zmian w strukturze cen detalicznych oraz zasad rekompensaty społeczeństwu skutków tych zmian

Wystąpienie Piotra Jaroszewicza

Zadanie 3

1. Przeczytaj fragmenty tekstów źródłowych i odpowiedz na pytania.

1

Ceny mięsa i jego przetworów proponujemy podwyższyć w sposób zróżnicowany. Najbardziej wzrosłyby ceny najszlachetniejszych asortymentów mięsa i wędlin, takich jak szynka, baleron, polędwica, kabanosy, kiełbasy suche i schab, których niedobór przy obecnym poziomie cen jest największy. Natomiast ceny popularnych asortymentów mięsa i wędlin, słoniny i smalcu chcemy podnieść w przybliżeniu o połowę, średnio więc ceny mięsa i jego przetworów wzrosną o 69 proc. o 30 proc. wzrosną ceny drobiu. (…)

Zmiany cen zostałyby wprowadzone w poniedziałek, 28 czerwca br., a w sklepach dyżurujących i w gastronomii – w niedzielę, tj. o jeden dzień wcześniej. (…)

Podanie do publicznej wiadomości terminu i zasad reformy na kilka dni przed wejściem jej w życie stanowi wyraz zaufania do społeczeństwa, wiary w poczucie godności i dyscypliny obywatelskiej. Rząd jest głęboko przekonany, że ludność nie zawiedzie tego zaufania.

Wystąpienie premiera PRL Piotra Jaroszewicza w Sejmie z 24 czerwca 1976 roku, cyt. za: „Dziennik Bałtycki" z 25 czerwca 1976 roku

2 Już wie o tym Polska cała, że benzyna podrożała. / Wiedzą o tym wszystkie dzieci, jak do góry cena leci. / Żarcie, picie i ubranie mknie do góry niesłychanie, / a pan Gierek z krótkim jeżem wciąż wymyśla ceny świeże. (…) Nieustannie o tym gada, jak z Polaka zrobić dziada. / Nie pamięta, jak obiecał, gdy w Polakach ducha wzniecał, / by na niego harowali i swe siły wytężali. (…) / Myśmy wszyscy go słuchali i posłusznie pracowali. / Za to dał on nam nagrodę - na podwyżki nową modę. / Wciąż opakowania zmienia, niby to dla upiększenia. / A gdy towar jest piękniejszy, to wiadomo, że cenniejszy.

Transkrypcja fragmentu ulotki kolportowanej w Czeladzi w 1976 roku, cyt. za: M. Zaremba, *Wielkie rozczarowanie. Geneza rewolucji Solidarności*, Kraków 2023

1. Czemu, według słów Piotra Jaroszewicza, miały zaradzić podwyżki?

.....

.....

2. Jak premier PRL uzasadnił ogłoszenie podwyżek na zaledwie kilka dni przed ich wejściem w życie?

.....

.....

3. Jakie reakcje mogły wywołać u ludzi drastyczne podwyżki podane do wiadomości z bardzo krótkim wyprzedzeniem?

.....

.....

4. Jaki główny problem w polskiej gospodarce II połowy lat 70. został opisany w ulotce?

.....

.....

5. Jaki obraz sytuacji gospodarczej Polski II połowy lat 70. wyłania się z komentarza z ulotki? Wskaż główne problemy.

.....

.....

6. Kto, zdaniem autorów ulotki, odpowiadał za opisany stan rzeczy?

.....

Zadanie 4

Na przełomie 1978 i 1979 roku w całej Polsce doszło do intensywnych opadów śniegu i spadku temperatury nawet do minus 30 stopni. Przyjrzyj się fotografii oraz tekstom źródłowym z okresu „zimy stulecia", a następnie wykonaj polecenia.

Warszawa w styczniu 1979 roku, fot. NAC / Grażyna Rutowska

> Wyłączenia energii elektrycznej zmalały. Na skutek poprzednich ograniczeń m.in. padło kilkaset świń, ponad 150 tys. brojlerów i kurcząt, wymarzły niektóre uprawy szklarniowe. (…) Do województwa [olsztyńskiego] magistralą węglową nie dotarły żadne pociągi z węglem. W okolicach Kozłowa na trasie Olsztyn-Działdowo tkwi w zaspach pociąg pasażerski do Warszawy.

Informacje Wydziału Organizacyjnego KC PZPR, styczeń–luty 1979 roku, cyt. za: M. Zaremba, *Wielkie rozczarowanie. Geneza rewolucji Solidarności*, Kraków 2023

> Nie potrzeba Bundeswehry, nam wystarczy minus cztery.

Rymowanka powtarzana przez mieszkańców PRL w okresie „zimy stulecia"

1. Zastanów się i wymień przynajmniej trzy konsekwencje „zimy stulecia" dla całości gospodarki i dla poszczególnych mieszkańców ówczesnej Polski.

.....

.....

.....

2. Zinterpretuj rymowankę. Sformułuj informację o stanie państwa, który ludzie zawarli w tym wierszyku.

.....

.....

.....

Zadanie 5

Korzystając z informacji zebranych przy wykonywaniu wcześniejszych ćwiczeń oraz wiedzy pozaźródłowej, porównaj poziom życia i nastroje społeczne z początku okresu rządów Edwarda Gierka oraz z jego końca. Omów w parze lub grupie konsekwencje tego stanu rzeczy. Możesz się odwołać do wspomnień rodziny i znajomych oraz lektur i filmów.

	Początek rządów Edwarda Gierka	**Schyłek rządów Edwarda Gierka**
Sytuacja w gospodarce		
Nastroje społeczne		

KARTA PRACY 3

Strajk i związek zawodowy

Zadanie 1

W historii *Naszej rewolucji* ważne miejsce zajmuje strajk. Przyjrzyjmy się, jaką rolę odgrywał w ówczesnych warunkach, a jaką odgrywa dziś. Zapoznaj się z fragmentem ustawy oraz grafiką, a następnie wykonaj polecenie.

> Strajk polega na zbiorowym powstrzymywaniu się pracowników od wykonywania pracy w celu rozwiązania sporu dotyczącego interesów wskazanych w art. 1 [dotyczących warunków pracy, płac lub świadczeń socjalnych oraz praw i wolności związkowych pracowników].
>
> Strajk jest środkiem ostatecznym i nie może być ogłoszony bez uprzedniego wyczerpania możliwości rozwiązania sporu.

Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o rozwiązywaniu sporów zbiorowych, rozdz. 4, art. 17, Dziennik Ustaw nr 55 poz. 236

Rozstrzygnij, które zdania w tabeli są prawdziwe, a które fałszywe (wpisz do kratki obok P lub F).

Strajk ostrzegawczy może trwać maksymalnie 5 godzin.	
Każda grupa pracowników może samodzielnie ogłosić strajk.	
Funkcjonariusze Policji i Sił Zbrojnych mają prawo uczestniczyć w strajku na takich samych zasadach jak inni pracownicy.	
Strajk jest legalny tylko wtedy, gdy został ogłoszony co najmniej 5 dni przed jego rozpoczęciem.	
Przed ogłoszeniem strajku należy przeprowadzić mediacje, chyba że pracodawca bezprawnie uniemożliwił ich prowadzenie.	
Legalny strajk może dotyczyć warunków pracy, płac, spraw socjalnych lub praw związkowych.	
Prawo do strajku przysługuje wyłącznie pracownikom należącym do związków zawodowych.	

Zadanie 2

Zapoznaj się z fragmentem wpisu na portalu społecznościowym oraz wypowiedzią historyka, a następnie wykonaj polecenie.

Podczas strajków sierpnia ‘80, gdy narodziła się „Solidarność”, robotnicy domagali się przede wszystkim lepszych warunków życia, równości i demokracji – w tym niezależnych związków zawodowych i prawa do strajku bez represji.

Gdy w 1989 roku rozpoczęły się reformy ustrojowe, ci sami inteligenci [którzy wspierali strajkujących robotników] stanęli na czele III RP. Logiczne wydawałoby się oczekiwać, że po objęciu władzy, którą zdobyli dzięki zaangażowaniu w walkę ruchu związkowego i zaufaniu robotników, intelektualiści przywrócą wolność strajkowania lub przynajmniej rzeczywiste prawo do strajku. Względem zakazu strajków Jaruzelskiego z okresu stanu wojennego nie zmienili oni jednak właściwie nic.

Gdy fala strajków 1988 roku przerodziła się w falę strajków z lat 1989-1991, świeżo upieczeni politycy zastanawiali się głównie nad tym, jak ją zatrzymać. W 1991 roku uchwalona została „nowa” ustawa o rozwiązywaniu sporów zbiorowych, która z kilkoma drobnymi zmianami powtórzyła całą antyrakową procedurę Jaruzelskiego.

Fragmenty postu z Facebooka – OZZ (Ogólnopolski Związek Zawodowy) Inicjatywa Pracownicza, 26 kwietnia 2026 roku

W czasach stalinowskich [robotnicy] też strajkowali. (…) Były [w Polsce Ludowej] okresy nasilenia strajków. Natomiast rzeczywiście te strajki były nielegalne. Nie pisano o nich w prasie. Ewentualnie (…) posługiwano się takimi eufemizmami, że [są] przestoje w pracy. „Strajk” był słowem świętym, zarezerwowanym dla walki z sanacyjnym reżimem przed wojną.

Rzeczywiście, po wojnie o strajkach zaczęto mówić dopiero po 1980 roku, w takim sensie, że one się mogą wydarzyć tu i teraz, w Polsce Ludowej. Rzeczywiście było tak, że to było nielegalne. (…) Represje czasem [strajkujących] spotykały, czasami nie. Natomiast zawsze Służba Bezpieczeństwa mogła wykorzystać takie wydarzenie, żeby rozpocząć śledztwo, jakieś operacyjne działania, ewentualnie postawić zarzuty prokuratorskie.

[Strajki w sierpniu 1980 roku] pozwoliły się ludziom policzyć i zobaczyć własną siłę, siłę tego ruchu społecznego. Pozwoliły głośno wypowiadać swoje żądania, swoje pretensje. Pokazały też, że król jest nagi, czyli można było publicznie (…) powiedzieć, że interesy państwowego pracodawcy i społecznego pracownika są często sprzeczne; (…) zerwać z tą propagandową fikcją, że robotnicy sami są właścicielami tych fabryk.

Piotr Osęka, *Co w PRL oznaczało prawo do strajku? Sierpień 1980*, cz. 2, (rozm. Agata Kowalska), transkrypcja podkastu Polskiego Radia, 30 sierpnia 2025 roku

1. Uzupełnij tabelę: dopasuj do odpowiednich lat nazwy wydarzeń oznaczone literami (A–F) i wpisz właściwe litery w drugiej kolumnie. Określ, jakie znaczenie miały poszczególne wydarzenia dla obrony praw pracowniczych.

WYDARZENIA:

A. Strajki sierpniowe i powstanie NSZZ „Solidarność”,
B. Wprowadzenie stanu wojennego
C. Fala strajków w zakładach pracy (m.in. w Stoczni Gdańskiej i kopalniach)
D. Rozpoczęcie transformacji ustrojowej i obrady Okrągłego Stołu
E. Fala strajków przeciw skutkom reform gospodarczych i pogarszającym się warunkom życia
F. Uchwalenie ustawy o rozwiązywaniu sporów zbiorowych

ROK	WYDARZENIE	ZNACZENIE DLA OBRONY PRAW PRACOWNICZYCH
1980		
1981		
1988		
1989		
1989-1991		
1991		

2. Podaj dwa przykłady współczesnych grup zawodowych, które wykorzystują strajki do obrony swoich praw. Wyjaśnij, jaką rolę odgrywają takie działania w demokratycznym państwie prawa.

Przykład 1: .....

Przykład 2: .....

Wyjaśnienie: .....

.....

Zadanie 3

Zapoznaj się z definicjami słownikowymi oraz fotografiami manifestacji i strajków w czasach PRL, a następnie wykonaj polecenie.

protest – ostre wystąpienie przeciw działaniu uważanemu za niesłuszne

strajk – zaprzestanie pracy przez pracowników, będące formą walki o zrealizowanie żądań ekonomicznych lub politycznych

manifestacja – pochód lub wiec, mający na celu wyrażenie sprzeciwu wobec jakichś działań politycznych, kwestii społecznych itp. albo poparcia dla nich

Na podstawie *Słownika języka polskiego* PWN (www.sjp.pwn.pl)

Źródło 2

Fot. Wikimedia Commons / Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej

Fot. Wikimedia Commons / Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej

Porównaj w tabeli przedstawione na zdjęciach formy aktywności społecznej.

KRYTERIUM	STRAJK	MANIFESTACJA
Widoczne hasła		
Uczestnicy		
Główne cele		
Forma działania		

Na podstawie przeprowadzonej analizy wypisz najważniejsze różnice między strajkiem a manifestacją.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 4

Zapoznaj się z fragmentem wypowiedzi historyka, a następnie wykonaj polecenie.

[Przed sierpniem 1980 roku] Istniała Centralna Rada Związków Zawodowych, na czele której stał towarzysz Jan Szydlak, członek Biura Politycznego. (…) Te związki zawodowe były takim pasem transmisyjnym, jednym z kolejnych narzędzi nadzoru, kontroli, przekazywania dyspozycji partyjnych, także taką pewną atrapą, pozorem, który miał pokazywać, że proszę bardzo, przed wojną ruch robotniczy walczył o swoje prawa związkowe no i się doczekał. (…) One oczywiście jakąś rolę pełniły, głównie socjalną, na przykład Fundusz Wczasów Pracowniczych był obsługiwany przez związki zawodowe. (…) Był taki pomysł w trakcie układania postulatów [w sierpniu 1980 roku], żeby wpisać wolne wybory do Sejmu. Ale było jasne, że to nie przejdzie. (…) A związki zawodowe – to nie brzmi tak źle. (…) Więc w pewnym sensie „Solidarność" po prostu była osobną organizacją społeczeństwa i sposobem wyrażania w sposób wolny woli społecznej przez członków związku. No i dlatego też tyle osób się do tego związku zapisało, bo wszyscy chcieli móc uczestniczyć w tym wolnym życiu politycznym.

Piotr Osęka, *Wolne i niezależne związki. Sierpień 1980*, cz. 1, (rozm. Agata Kowalska), transkrypcja podkastu Polskiego Radia, 29 sierpnia 2025 roku

PODSTAWY PRAWNE DZIAŁALNOŚCI ZWIĄZKÓW ZAWODOWYCH W POLSCE

I. PODSTAWA PRAWNA

- Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych znowelizowana w dniu 5 lipca 2018 r.
- Wprowadzenie mechanizmów współdziałania ustawowego

II. ZASADY TWORZENIA ZWIĄZKÓW

- Min. 10 osób – inicjatywa założycielska
- Wymóg posiadania statutu organizacji
- Obowiązkowa rejestracja w Krajowym Rejestrze Sądowym (KRS)

III. GŁÓWNE ZWIĄZKI ZAWODOWE W POLSCE

- **NSZZ „Solidarność"** (Niezależny Samorządny Związek Zawodowy)
- **FZZ** (Forum Związków Zawodowych)
- **OZZIP** (Ogólnopolski Związek Zawodowy Inicjatywa Pracownicza)

IV. CELE ZWIĄZKÓW ZAWODOWYCH

- **Obrona praw pracowniczych** – reprezentacja w sporach indywidualnych i zbiorowych
- **Poprawa warunków pracy** – działanie na rzecz bezpiecznych i higienicznych warunków pracy (BHP)
- **Ochrona ekonomiczna** – negocjowanie wynagrodzeń oraz świadczeń socjalnych

Uzupełnij tabelę, wpisując cechy związków zawodowych w PRL oraz we współczesnej Polsce.

Kryterium	**Związki zawodowe w PRL przed „Solidarnością”**	**„Solidarność” w okresie PRL**	**Związki zawodowe współcześnie**
Relacje z władzą			
Główna funkcja			
Możliwość wyrażania opinii			
Charakter organizacji			
Cel działania			
Zaufanie społeczne			

Sformułuj jeden argument na rzecz tezy, że działalność niezależnych związków zawodowych jest ważnym elementem państwa demokratycznego.

.....

.....

.....

KARTA PRACY 4

Komitet Obrony Robotników

Zadanie 1

Tytułowi bohaterowie *Naszej rewolucji* byli intensywnie zaangażowani w działalność Komitetu Obrony Robotników. Sięgnijmy do momentu jego powstania. Zapoznaj się z fragmentem *Apelu do społeczeństwa i władz PRL*, a następnie wykonaj polecenia.

> Robotniczy protest przeciwko wygórowanym podwyżkom (…) pociągnął za sobą brutalne prześladowania. W Ursusie, Radomiu i innych miastach bito, kopano i masowo aresztowano demonstrantów. Najszerszy zasięg miało wyrzucanie z pracy (…).
>
> Ofiary obecnych represji nie mogą liczyć na żadną pomoc i obronę ze strony instytucji do tego powołanych, np. związków zawodowych, których rola jest żałosna. (…). W tej sytuacji rolę tę musi wziąć na siebie społeczeństwo, w interesie którego wystąpili prześladowani. Społeczeństwo bowiem nie ma innych metod obrony przed bezprawiem jak solidarność i wzajemna pomoc. (…) Dlatego niżej podpisani zawiązują Komitet Obrony Robotników w celu zainicjowania wszechstronnych form obrony i pomocy. Niezbędna jest pomoc prawna, finansowa i lekarska. (…) [podpisano:] Komitet Obrony Robotników – ofiar represji w związku z wydarzeniami 25 czerwca 1976

Cyt. za: komitetobronyrobotnikow.pl

1. Rozstrzygnij, które zdania w tabeli są prawdziwe (P), a które fałszywe (F).

Protesty robotników były związane z podwyżkami cen.	
Represje wobec uczestników protestów ograniczały się wyłącznie do zatrzymań.	
Zdaniem autorów apelu represjonowani mogli liczyć na skuteczną pomoc związków zawodowych.	
Jednym z celów KOR było organizowanie pomocy prawnej dla robotników.	
KOR powstał w odpowiedzi na prześladowania uczestników protestów z czerwca 1976 roku.	

2. Jednym zdaniem wyjaśnij, dlaczego doszło do powstania KOR.

.....

.....

3. Jakie słabości systemu PRL ujawnia fragment apelu? Wymień dwa przykłady i uzasadnij odpowiedź na podstawie tekstu.

.....

.....

Zadanie 2

Zapoznaj się z biogramami działaczy KOR oraz fragmentami ich wypowiedzi, a następnie wykonaj polecenia.

JACEK KUROŃ (1934–2004) – historyk, działacz opozycji demokratycznej w PRL, współzałożyciel Komitetu Obrony Robotników. Organizował pomoc dla represjonowanych robotników po wydarzeniach Czerwca 1976 i należał do najważniejszych liderów opozycji przed powstaniem „Solidarności".

JAN JÓZEF LIPSKI (1926–1991) – historyk literatury, krytyk literacki, działacz opozycji demokratycznej. Jako współzałożyciel KOR podkreślał znaczenie solidarności społecznej oraz odpowiedzialności obywatelskiej za prawa człowieka.

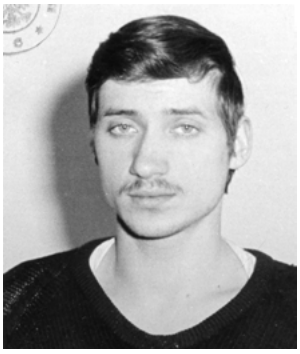

ANTONI MACIEREWICZ (ur. 1948) – historyk, działacz opozycji antykomunistycznej, współzałożyciel Komitetu Obrony Robotników. Uczestniczył w organizowaniu pomocy dla represjonowanych oraz współtworzył niezależny obieg informacji o działaniach władz PRL.

ADAM MICHNIK (ur. 1946) – historyk, jeden z liderów opozycji demokratycznej, uczestnik KOR. Angażował się w działalność wydawniczą i publicystyczną, wspierając walkę o prawa obywatelskie. Członek redakcji Biuletynu Informacyjnego.

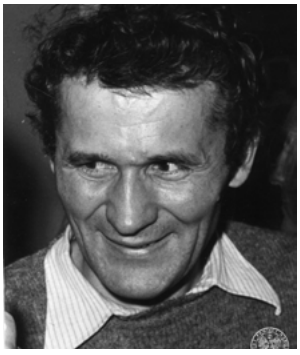

HENRYK WUJEC (1940–2020) – fizyk, działacz opozycji demokratycznej, uczestnik KOR. Po czerwcu 1976 roku organizował pomoc dla represjonowanych robotników i ich rodzin. Później współtworzył NSZZ „Solidarność".

FOT. Archiwum IPN (5)

Jacek Kuroń: Odpowiadając na pytanie o początek KOR-u, zaczynam zawsze od zajść w czerwcu 1976 roku. Przy czym należałoby opowiedzieć, jak to się stało, że w Warszawie ukształtowało się kilka środowisk, które się ze sobą kontaktowały, krzyżowały, łączyły, które chciały siebie widzieć jako środowisko działania opozycyjnego, które myślały o tym, czy nie należałoby, jak należałoby i co należałoby zrobić. To nie byli ludzie, którzy się zbierali i rozmawiali, ale więcej: byli to ludzie, którzy próbowali podejmować jakiś typ działań.

A. Friszke, A. Paczkowski, *NiepoKORni. Rozmowy o Komitecie Obrony Robotników*, Kraków 2008

Jan Józef Lipski: Większość z nas była przekonana, że zabawa jest na parę dni, daj Boże na dwa tygodnie. Okazało się, że na dłużej. (…) Ludzie jeździli do Ursusa i Radomia z pieniędzmi, z pomocą adwokacką i inną.

A. Friszke, A. Paczkowski, *NiepoKORni. Rozmowy o Komitecie Obrony Robotników*, Kraków 2008

Henryk Wujec: Później, jak ta sprawa się trochę przeciągła i panowały trudne warunki, w domu doszliśmy do wniosku, że trzeba z góry płacić ludziom zasiłki. Staraliśmy się, żeby nie chodziło tylko o pieniądze, lecz także o to, aby z ludźmi pogadać, dowiedzieć się, jakie mają problemy (…) miało to duże znaczenie psychologiczne, nie tylko dla tej rodziny, ale również dla otoczenia: syn siedzi, a tu jacyś ludzie przychodzą, węgiel przerzucają, coś robią.

A. Friszke, A. Paczkowski, *NiepoKORni. Rozmowy o Komitecie Obrony Robotników*, Kraków 2008

Antoni Macierewicz: Znajdowałem się w więzieniu w Radomiu, gdzie regularnie jeździliśmy na procesy robotników. By wiedzieli, że nie są sami, że solidaryzują się z nimi ludzie z innych grup społecznych, że ich bliscy będą mieli opiekę. (…) Dlatego mnie nie było tego 23 września, ale to już była tylko formalność: apel był napisany, ludzie przygotowani, grupy harcerzy i studentów jeździły do miejsc, gdzie trzeba było zorganizować lekarstwa, adwokatów, jakąkolwiek pomoc.

Macierewicz o KOR: założyliśmy, że nie będziemy paktowali z komunistyczną władzą, dzieje.pl

Adam Michnik: To było to wspólne przywiązanie do tradycji, powiedziałbym, niepodległościowo-demokratycznych. To jest ważne. Dlatego, że dokąd prowadziły różne drogi. (…) apel KOR u do ludzi to był apel o przełamanie dwóch barier: bariery inercji, pasywności i bariery strachu. (…) KOR to była prefiguracja społeczeństwa obywatelskiego. Wszyscy reprezentowali świadomą postawę antytotalitarną tworzeniu w połączeniu z programem obrony zasad moralnych i humanitarnych. (…) To był styl społecznikowski.

Transkrypcja wykładu z konferencji na Uniwersytecie Warszawskim „KOR – 40 lat minęło" z 17 września 2016 roku

1. Przyporządkuj poniższe stwierdzenia właściwym osobom. Wpisz litery oznaczające poszczególne nazwiska.

A. Jacek Kuroń, **B.** Jan Józef Lipski, **C.** Henryk Wujec, **D.** Antoni Macierewicz, **E.** Adam Michnik

Zwracał uwagę na współpracę różnych środowisk opozycyjnych.	
Wspominał, że inicjatorzy KOR przewidywali tylko krótkotrwałą współpracę.	
Podkreślał znaczenie wsparcia psychologicznego rodzin represjonowanych.	
Mówił o solidarności innych grup społecznych z represjonowanymi robotnikami.	
Wskazywał na przełamywanie strachu i budowę społeczeństwa obywatelskiego.	

2. Na podstawie biogramów działaczy KOR oraz ich wypowiedzi wyjaśnij, w jaki sposób działalność Komitetu Obrony Robotników przyczyniała się do współpracy przedstawicieli inteligencji i robotników.

.....

.....

.....

3. Podaj dwa skutki, jakie dla społeczeństwa PRL mogła mieć współpraca inteligencji z robotnikami zapoczątkowana przez KOR.

1. .....

2. .....

Zadanie 3

Zapoznaj się z oświadczeniem KSS „KOR" oraz fragmentami „Biuletynu Informacyjnego", a następnie wykonaj polecenia.

To oni, nie bacząc na szykany i wszelkiego rodzaju represje policyjne - rewizje, areszty, nierzadko bicie - powielali i kolportowali nasze dokumenty i oświadczenia, zbierali i przekazywali nam informacje, zakładali i prowadzili niezależne pisma, jak „Biuletyn Informacyjny", „Biuletyn Dolnośląski", „Głos", „Krytyka", „Placówka", „Puls" i „Robotnik" - czy wreszcie zasłużony ośrodek wydawniczy NOW-a.

Oświadczenie Komitetu Samoobrony Społecznej „KOR" z dnia 23 września 1981 o zakończeniu działalności, cyt. za: komitetobronyrobotnikow.pl

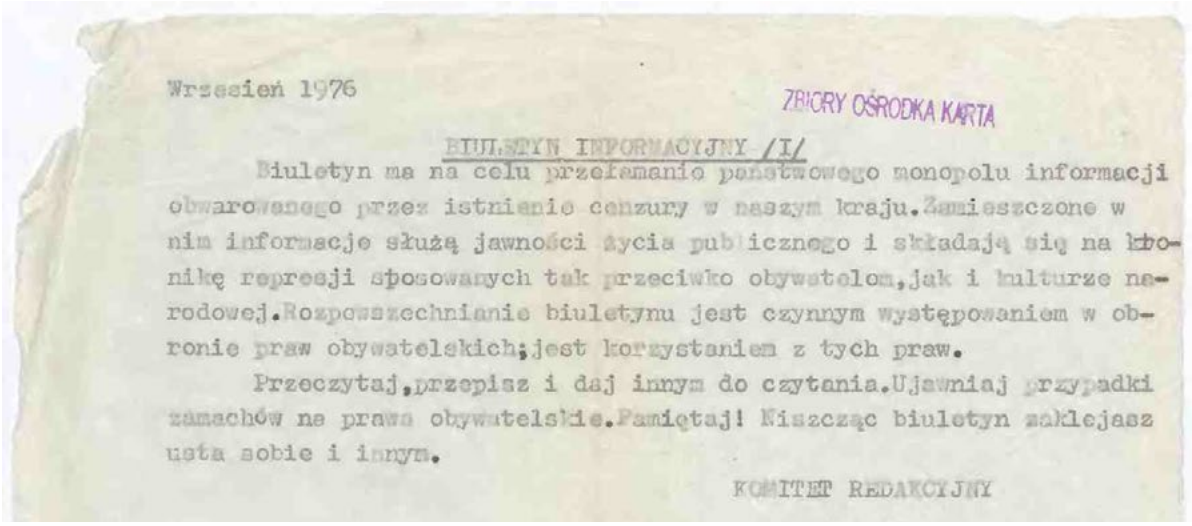

Wrzesień 1976

ZBIORY OŚRODKA KARTA

BIULETYN INFORMACYJNY /I/

Biuletyn ma na celu przełamanie państwowego monopolu informacji obwarowanego przez istnienie cenzury w naszym kraju. Zamieszczone w nim informacje służą jawności życia publicznego i składają się na kronikę represji stosowanych tak przeciwko obywatelom, jak i kulturze narodowej. Rozpowszechnianie biuletynu jest czynnym występowaniem w obronie praw obywatelskich; jest korzystaniem z tych praw.

Przeczytaj, przepisz i daj innym do czytania. Ujawniaj przypadki zamachów na prawa obywatelskie. Pamiętaj! Niszcząc biuletyn zaklejasz usta sobie i innym.

KOMITET REDAKCYJNY

Zbiory Ośrodka KARTA

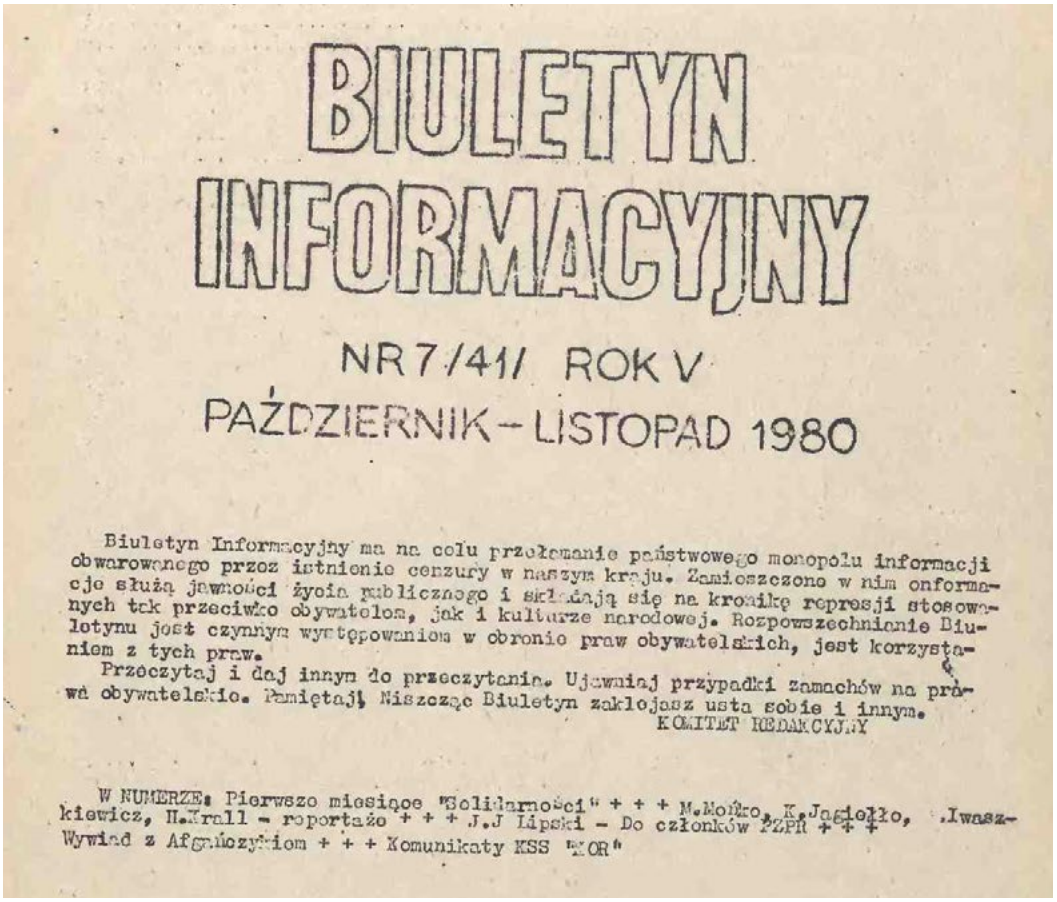

BIULETYN INFORMACYJNY

NR 7/41/ ROK V

PAŹDZIERNIK – LISTOPAD 1980

Biuletyn Informacyjny ma na celu przełamanie państwowego monopolu informacji obwarowanego przez istnienie cenzury w naszym kraju. Zamieszczone w nim informacje służą jawności życia publicznego i składają się na kronikę represji stosowanych tak przeciwko obywatelom, jak i kulturze narodowej. Rozpowszechnianie Biuletynu jest czynnym występowaniem w obronie praw obywatelskich, jest korzystaniem z tych praw.

Przeczytaj i daj innym do przeczytania. Ujawniaj przypadki zamachów na prawa obywatelskie. Pamiętaj, Niszcząc Biuletyn zaklejasz usta sobie i innym.

KOMITET REDAKCYJNY

W NUMERZE: Pierwsze miesiące "Solidarności" + + + M.Moczko, K.Jagiełło, .Iwaszkiewicz, N.Krall – reportaże + + + J.J Lipski – Do członków PZPR + + + Wywiad z Afganczykiem + + + Komunikaty KSS "KOR"

Zbiory Ośrodka KARTA

1. Na podstawie fragmentów „Biuletynu Informacyjnego” (numerów pierwszego i ostatniego) wyjaśnij, jaką rolę odgrywało jego wydawanie w działalności KOR. Uwzględnij w odpowiedzi, do kogo pismo było kierowane oraz jakie informacje przekazywało.

.....

.....

.....

2. Zaznacz fragment „Biuletynu Informacyjnego”, który świadczy o tym, że KOR działał niezależnie od władz PRL.

Zadanie 4

Zapoznaj się z fragmentem artykułu oraz zdjęciem i opisem obiektu muzealnego, a następnie wykonaj polecenia.

W maju 1977 r. Komitet Obrony Robotników powołał Biuro Interwencyjne mające na celu gromadzenie informacji o przypadkach łamania praw człowieka i obywatela oraz udzielanie pomocy osobom represjonowanym. Na czele Biura stanęli Zofia i Zbigniew Romaszewscy. Dokumentowali oni działania władz PRL wobec opozycji, informowali opinię publiczną o przypadkach represji i organizowali pomoc dla poszkodowanych.

Co to był Komitet Obrony Robotników? Kalendarium, muzhp.pl

Fot. Piotr Tomczyk / MHP

W czasie II wojny światowej mebel znajdował się w mieszkaniu Ewy i Stanisława Płoskich, żołnierzy Armii Krajowej i rodziców Zofii Romaszewskiej, którzy wykorzystywali go przy pracach konspiracyjnych. (...) Później unikatowa konsola służyła dwóm pokoleniom rodziny Romaszewskich w działalności opozycyjnej w czasach PRL, najpierw Zbigniewowi i Zofii, którzy przechowywali w niej tzw. archiwum radomskie. (...) Dar rodziny Romaszewskich jest dla Muzeum szczególnie ważny, gdyż umożliwia prezentację patriotycznej działalności członków wielopokoleniowej rodziny. Obiekt był niemym świadkiem istotnych dla Polski momentów w XX wieku.

Konrad Morawski, *Wielkie i małe historie. Tworzenie kolekcji Muzeum Historii Polski*, Warszawa 2023

1. Wyjaśnij, dlaczego opisana w źródle konsola ze skrytką może być uznana za ważny obiekt historyczny. W odpowiedzi odwołaj się do dwóch okresów związanych z jej dziejami.

.....

.....

2. Zaznacz hasło, które najlepiej opisuje zarówno fotografię, jak i treści przywołanych powyżej tekstów. Uzasadnij wybór.

A. Rozwój przemysłu w PRL. **B.** Działalność konspiracyjna i opozycyjna kolejnych pokoleń Polaków.
C. Życie codzienne inteligencji w XX wieku. **D.** Historia meblarstwa polskiego.

Uzasadnienie:

.....

.....

3. Połącz zadanie Biura Interwencyjnego KOR z jego celem.

Zadanie	Cel
A. Gromadzenie informacji o represjach	**1.** Wsparcie osób pokrzywdzonych przez władze PRL
B. Informowanie opinii publicznej	**2.** Ujawnianie naruszeń praw człowieka
C. Pomoc prawna i finansowa poszkodowanych	**3.** Nagłaśnianie przypadków łamania praw obywatelskich

A. – **B. –** **C. –**

KARTA PRACY 5

Strajk w sierpniu 1980 roku

Zadanie 1

Zapoznaj się z postulatami strajkujących w Stoczni Gdańskiej im. Lenina z 14 sierpnia 1980 roku oraz odpowiedziami dyrekcji stoczni, a następnie wykonaj polecenia.

Postulaty strajkujących	**Odpowiedź dyrekcji Stoczni Gdańskiej**
Przywrócenie do pracy Anny Walentynowicz i Lecha Wałęsy (działaczy nieuznawanych przez władze Wolnych Związków Zawodowych)	Tak
Budowa pomnika ofiar masakry z grudnia 1970 roku	Tak
Gwarancja bezpieczeństwa dla strajkujących	Tak
Podwyżka płac o 2 tys. zł	Podwyżka płac o 1,5 tys. zł
Zrównanie wysokości zasiłków rodzinnych ze stawkami obowiązującymi w milicji	Nie; w zamian dodatek drożyźniany

Opracowanie własne na podstawie: J. Holzer, *Solidarność 1980–1981. Geneza i historia,* Warszawa 1990

1. Wciel się w rolę pracownika Stoczni Gdańskiej, który ze swojej pensji musi utrzymać pięcioosobową rodzinę. Weź pod uwagę, że do Stoczni przybywają przedstawiciele kolejnych zakładów Trójmiasta, które przyłączają się do strajku okupacyjnego. Znajdź argumenty na rzecz zakończenia strajku oraz na rzecz jego kontynuowania i poszerzenia listy postulatów. Pamiętaj, że nie wiesz, jak dalej potoczą się wydarzenia.

Argumenty za przerwaniem strajku	**Argumenty za kontynuowaniem strajku**

2. Wyjaśnij, dlaczego strajk z sierpnia 1980 roku, zanim jeszcze powstał związek zawodowy, był określany jako strajk solidarnościowy.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 2

Strajk rozpoczęty 14 sierpnia 1980 roku ostatecznie nie został przerwany – powstał Międzyzakładowy Komitet Strajkowy, który sformułował 21 postulatów. Do strajku dołączyły kolejne zakłady na Wybrzeżu, a potem w całej Polsce. Zapoznaj się z postulatami MKS i określ, które z nich mają charakter polityczny, które ekonomiczny, a które dwojaki.

21 POSTULATÓW Z MIĘDZYZAKŁADOWEGO KOMITETU STRAJKOWEGO

1. Akceptacja niezależnych od partii i pracodawców wolnych związków zawodowych wynikających z ratyfikowanych przez PRL Konwencji nr 87 Międzynarodowej Organizacji Pracy, dotyczących wolności związków zawodowych.

Charakter postulatu:……

2. Zagwarantowanie prawa do strajku oraz bezpieczeństwa strajkującym i osobom wspomagającym.

Charakter postulatu:……

3. Przestrzegać zagwarantowanej w Konstytucji PRL wolności słowa, druku, publikacji, a tym samym nie represjonować niezależnych wydawnictw oraz udostępnić środki masowego przekazu dla przedstawicieli wszystkich wyznań.

Charakter postulatu:……

4. Przywrócić do poprzednich praw:

- ludzi zwolnionych z pracy po strajkach w 1970 i 1976 r. studentów wydalonych z uczelni za przekonania,
- zwolnić wszystkich więźniów politycznych (w tym Edmunda Zadrożyńskiego, Jana Kozłowskiego, Marka Kozłowskiego),
- znieść represje za przekonania.

Charakter postulatu:……

5. Podać w środkach masowego przekazu informację o utworzeniu Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego oraz publikować jego żądania.

Charakter postulatu:……

6. Podać realne działania mające na celu wyprowadzenie kraju z sytuacji kryzysowej poprzez:

- podanie do publicznej wiadomości pełnej informacji o sytuacji społeczno-gospodarczej,
- umożliwienie wszystkim środowiskom i warstwom społecznym uczestniczenie w dyskusji nad programem reform.

Charakter postulatu:……

7. Wypłacić wszystkim pracownikom biorącym udział w strajku wynagrodzenie za okres strajku, jak za urlop wypoczynkowy, z funduszu CRZZ.

Charakter postulatu:……

8. Podnieść zasadnicze uposażenie każdego pracownika o 2000 zł na miesiąc, jako rekompensatę dotychczasowego wzrostu cen.

Charakter postulatu:……

9. Zagwarantować automatyczny wzrost płac równolegle do wzrostu cen i spadku wartości pieniądza.

Charakter postulatu:……

10. Realizować pełne zaopatrzenie rynku wewnętrznego w artykuły żywnościowe, a eksportować tylko nadwyżki.

Charakter postulatu:……

11. Znieść ceny komercyjne oraz sprzedaż za dewizy w tzw. eksporcie wewnętrznym.

Charakter postulatu:……

12. Wprowadzić zasady doboru kadry kierowniczej na zasadach kwalifikacji, a nie przynależności partyjnej oraz znieść przywileje MO, SB i aparatu partyjnego poprzez: zrównanie zasiłków rodzinnych zlikwidowanie specjalnych sprzedaży, itp.

Charakter postulatu:……

13. Wprowadzić na mięso i jego przetwory kartki – bony żywnościowe (do czasu opanowania sytuacji na rynku).

Charakter postulatu:……

14. Obniżyć wiek emerytalny dla kobiet do 55 lat, a dla mężczyzn do lat 60 lub przepracowanie w PRL 30 lat dla kobiet i 35 lat dla mężczyzn bez względu na wiek.

Charakter postulatu:……

15. Zrównać renty i emerytury starego portfela do poziomu aktualnie wypłacanych.

Charakter postulatu:……

16. Poprawić warunki pracy służby zdrowia, co zapewni pełną opiekę medyczną osobom pracującym.

Charakter postulatu:……

17. Zapewnić odpowiednią ilość miejsc w żłobkach i przedszkolach dla dzieci kobiet pracujących.

Charakter postulatu:……

18. Wprowadzić urlop macierzyński płatny przez okres trzech lat na wychowanie dziecka.

Charakter postulatu:……

19. Skrócić czas oczekiwania na mieszkania.

Charakter postulatu:……

20. Podnieść diety z 40 zł na 100 złotych i dodatek za rozłąkę.

Charakter postulatu:……

21. Wprowadzić wszystkie soboty wolne od pracy. Pracownikom w ruchu ciągłym i systemie czterobrygadowym brak wolnych sobót zrekompensować zwiększonym wymiarem urlopu wypoczynkowego lub innymi płatnymi dniami wolnymi od pracy.

Charakter postulatu:……

Zadanie 3

Przeczytaj fragment protokołu ustaleń MKS z komisją rządową, podpisanego 31 sierpnia w Gdańsku 1980 roku, a następnie odpowiedz na pytanie.

Komisja Rządowa i Międzyzakładowy Komitet Strajkowy po rozważeniu 21 żądań strajkujących załóg Wybrzeża doszły do następujących ustaleń:

W sprawie punktu pierwszego, który brzmi: Akceptacja niezależnych od Partii i pracodawców wolnych związków zawodowych, wynikająca z ratyfikowanej przez PRL Konwencji nr 87 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotyczącej wolności związkowych ustalono:

1. Działalność Związków Zawodowych w PRL nie spełniła nadziei i oczekiwań pracowników.

Uznaje się za celowe powołanie nowych samorządnych związków zawodowych, które byłyby autentycznym reprezentantem klasy pracującej. Nie kwestionuje się prawa nikogo do pozostania w dotychczasowych związkach, a w przyszłości widzieć można możliwość nawiązania współpracy między związkami.

2. Tworząc nowe, niezależne, samorządne związki zawodowe, MKS stwierdza, że będą one przestrzegać zasad określonych w Konstytucji PRL. Nowe związki zawodowe będą bronić społecznych i materialnych interesów pracowników i nie zamierzają pełnić roli partii politycznej. Stoją one na gruncie zasady społecznej własności środków produkcji stanowiącej podstawę istniejącego w Polsce ustroju socjalistycznego. Uznając, że PZPR sprawuje kierowniczą rolę w państwie, ani nie podważając ustalonego systemu sojuszów międzynarodowych, dążą one do zapewnienia ludziom pracy odpowiednich środków kontroli, wyrażania opinii i obrony swych interesów.

(…)

6. (…) nowe związki będą posiadały swoje wydawnictwa.

7. Rząd zapewni przestrzeganie w Polsce przepisów artykułu 1 pkt. I ustawy o związkach zawodowych z 1949 roku, który mówi, że gwarantuje się robotnikom i pracownikom prawo do dobrowolnego zrzeszania się w związki zawodowe.

Jak sądzisz, co oznaczało podpisanie protokołu tej treści przez przedstawiciela rządu PRL? Szczególną uwagę zwróć na punkt 1.

.....

.....

.....

Zadanie 4

Zapoznaj się z wypowiedzią autora znaku graficznego „Solidarność” (czcionki zwanej solidarycą) oraz fragmentem piosenki, a następnie odpowiedz na pytanie.

Fragment ulotki wyborczej Warszawskiego Komitetu Obywatelskiego z 1989 roku, Polona.pl

Nie chodziło o symbol rozpoznawczy strajkujących, chodziło mi o coś więcej – o zawarcie w prostej formie tego, czego byłem świadkiem: rodzącego się i rozszerzającego buntu wobec niesprawiedliwości, pragnienia wolności, determinacji strajkujących i osób wspomagających strajk, niesłychanej solidarności wszystkich ludzi bez względu na pochodzenie, wiek, zawód, wyznanie. (…) Zainspirowały mnie odręczne, malowane pędzlem i farbą napisy i hasła na murach stoczni, powtarzające się w różnych kontekstach słowo „solidarność”, tłumy ludzi stojących, idących, trzymających się razem, widoczne już wszędzie flagi biało-czerwone. (…) 20 sierpnia w pracowni u mnie w domu pędzelkiem, czerwoną farbą na białym papierze formatu A5 zrobiłem znak. Zaniosłem do stoczni, otrzymałem zgodę na druk i rozpowszechnienie. Z przyjaciółmi zorganizowaliśmy papier, farbę i przy użyciu prostego ręcznego sitodruku zrobiliśmy pierwsze odbitki znaku z napisem „Gdańsk sierpień ‘80”. Były one drukowane codziennie w nakładzie ok. 200 egz. do końca trwania strajku.

Jerzy Janiszewski, *Znak polskiej wolności* (rozm. Andrzej Brzozowski), „Pamięć.pl” nr 9/2015

Solidarność to / Podobnie czuć i myśleć / Solidarność znaczy /
Razem iść do celu / Aż w ciemnym tunelu / Światełko zabłyśnie /
Nadzieja na którą / Czekało tak wielu / Solidarność w walce /
O los sprawiedliwy / W dążeniu upartym / O jutro wciąż lepsze /
Jest siłą co zburzy / Mur jak kruche szyby / Każdy cios zadany /
Wolności odeprze (…)

Marek Grechuta, *Solidarność*, płyta *Dziesięć ważnych słów* (1994)

Jak sądzisz, dlaczego słowo „solidarność" stało się częścią nazwy związku zawodowego powstałego w wyniku dwutygodniowego strajku okupacyjnego? Możesz się odwołać do relacji autora znaku graficznego oraz słów poety.

.....

.....

.....

.....

KARTA PRACY 6

Karnawał „Solidarności”

Zadanie 1

Przeanalizuj materiały ikonograficzne i wykonaj polecenie.

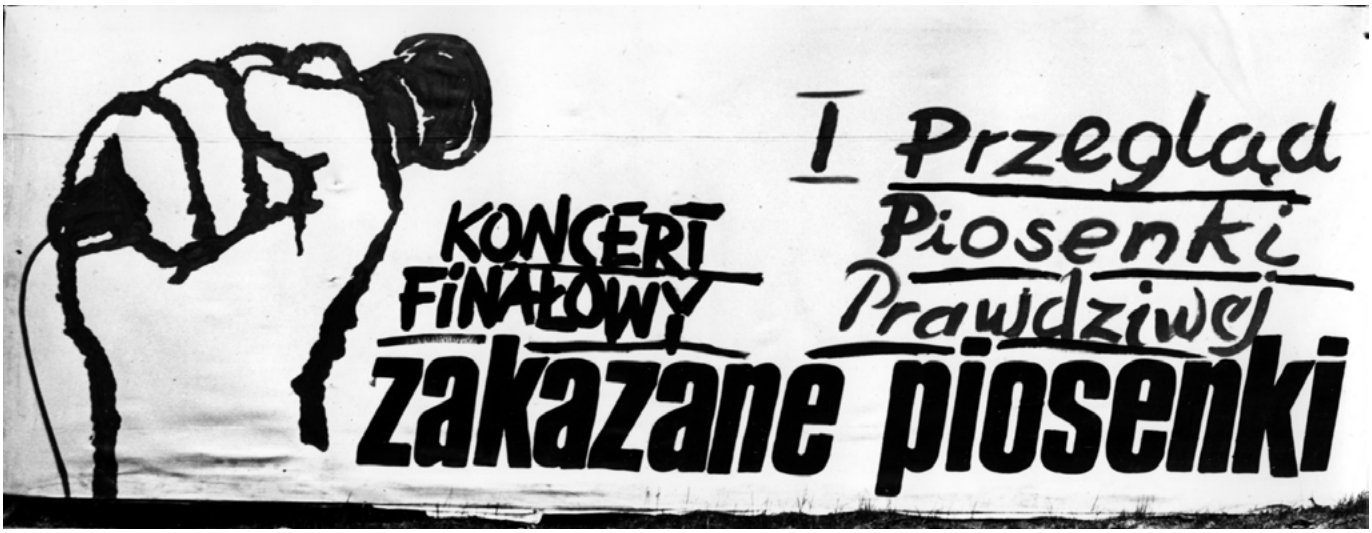

W sierpniu 1981 roku, w pierwszą rocznicę strajku i porozumień sierpniowych, niezależni twórcy zorganizowali w gdańskiej hali Olivia I Przegląd Piosenki Prawdziwej, podczas którego wykonano kilka piosenek zakwestionowanych przez cenzurę; fot. ze zbiorów Archiwum IPN

„Tygodnik Solidarność” – gazeta wydawana oficjalnie, a więc podlegająca cenzurze, ale redagowana niezależnie od władz PRL. Fot. Wikimedia Commons

Szczecin, publiczna zbiórka pieniędzy na niezależne związki zawodowe. Fot. z archiwum Stefana Cieślaka / Wikimedia Commons

Wymień dziedziny życia społecznego lub kulturalnego, w których Polacy odczuli nagłą zmianę po sierpniu 1980 roku. Możesz zainspirować się materiałami ikonograficznymi.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 2

Zapoznaj się z fragmentem tekstu źródłowego oraz notą biograficzną, a następnie odpowiedz na pytanie.

Delegaci zebrani w Gdańsku na I Zjeździe Delegatów Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność" przesyłają robotnikom Albanii, Bułgarii, Czechosłowacji, Niemieckiej Republiki Demokratycznej, Rumunii, Węgier i wszystkich narodów Związku Radzieckiego - pozdrowienia i wyrazy poparcia.

Jako pierwszy niezależny związek zawodowy w naszej powojennej historii głęboko czujemy wspólnotę naszych losów. Zapewniamy, że wbrew kłamstwom szerzonym w waszych krajach, jesteśmy autentyczną, 10-milionową organizacją ludzi pracy, powołaną w wyniku robotniczych strajków. Naszym celem jest walka o poprawę bytu wszystkich ludzi pracy. Popieramy tych z Was, którzy zdecydowali się wejść na trudną drogę walki o wolny ruch związkowy. Wierzymy, że już niedługo Wasi i nasi przedstawiciele będą mogli się spotkać w celu wymiany związkowych doświadczeń.

Posłanie I Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidarność" do ludzi pracy Europy Wschodniej z września 1981 roku , cyt. za: *Wiek XX w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów,* oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S. B. Lenard, Warszawa 1998

Iulius Filip (ur. 23 kwietnia 1947 w Teremia Mare w okręgu Temesz) - rumuński robotnik i działacz opozycyjny, jeden z założycieli rumuńskiego wolnego związku zawodowego Libertatea. Był autorem listu skierowanego w 1981 do delegatów na I Zjazd NSZZ „Solidarność", zawierającego gratulacje i pozdrowienia dla polskich związkowców. W nawiązaniu do jego listu został na I Zjeździe opracowany i wystosowany do robotników innych państw socjalistycznych apel wzywający do walki w obronie swoich praw. Informację o liście Służba Bezpieczeństwa PRL przekazała rumuńskiej Securitate. Iulius Filip został w grudniu 1981 aresztowany i w 1982 skazany za „działalność antysocjalistyczną" na 8 lat więzienia. Wyrok odbywał w bardzo ciężkich warunkach, był wielokrotnie bity i torturowany. Po pięciu latach został zwolniony i zmuszony do podjęcia pracy z dala od miejsca zamieszkania. W 1988 roku wyemigrował i do roku 1997 przebywał w USA.

Opracowanie własne na podstawie Wikipedii

Solidarność była związkiem zawodowym czy ruchem, który mógł zmienić sytuację w całym bloku wschodnim? Uzasadnij odpowiedź na podstawie obu źródeł.

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 3

Uzupełnij tabelę, porównując postawy i cele dwóch stron sporu w latach 1980–1981.

Cechy / Postawy	**NSZZ „Solidarność” i opozycja**	**Władze komunistyczne (PZPR)**
Główny cel działania		
Metody walki / nacisku		
Stosunek do praw obywatelskich		

KARTA PRACY 7

Działaczki opozycji w PRL

Zadanie 1

Przeczytaj fragmenty biogramów działaczek opozycji z czasów PRL i wykonaj polecenia.

JOANNA DUDA-GWIAZDA

Inżynier, specjalistka budowy okrętów. Kolportowała nielegalne wydawnictwa, angażowała się w akcje protestacyjne. W 1979 roku została zwolniona z pracy w Centrum Techniki Okrętowej za uczestnictwo w głodówce podjętej na znak solidarności z aresztowanymi działaczami czechosłowackiej Karty 77.

W sierpniu 1980 roku przystąpiła do strajku w Stoczni Gdańskiej i została rzeczniczką prasową Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego. Była redaktorką tygodnika „Solidarność" i członkinią zarządu regionu Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność" w Gdańsku. W grudniu 1981 roku została internowana.

Fot. Instytut Spraw Obywatelskich / Wikimedia Commons

HENRYKA KRZYWONOS-STRYCHARSKA

Pracowała jako motornicza tramwaju w Gdańsku. 15 sierpnia 1980 roku na wieść o strajku w Stoczni Gdańskiej zatrzymała prowadzony przez siebie tramwaj, rozpoczynając strajk pracowników komunikacji miejskiej i przyłączając się do protestu stoczniowców. W stanie wojennym pomagała internowanym i kolportowała podziemne pisma. W czasie jednej z rewizji została dotkliwie pobita.

Fot. Wikimedia Commons

ALINA PIEŃKOWSKA

Pielęgniarka w pogotowiu przy Stoczni Gdańskiej, wielokrotnie szykanowana za działalność opozycyjną. Po wybuchu strajku w sierpniu 1980 roku w stoczni przekazała za pośrednictwem Jacka Kuronia do Radia Wolna Europa postulaty strajkujących stoczniowców wraz z apelem o pomoc żywnościową. W stoczni podczas strajku zorganizowała punkt przyjmowania darów i rozdzielania wyżywienia. Internowana w stanie wojennym, przetrzymywana m.in. w zakładzie karnym w Strzebielinku.

Fot. Wojciech Pędzich / Wikimedia Commons

ZOFIA ROMASZEWSKA

Współpracowniczka Komitetu Obrony Robotników, wraz z mężem Zbigniewem prowadziła Biuro Interwencyjne KSS KOR, które koordynowało pomoc osobom represjonowanym przez władze PRL. Uniknęła internowania w grudniu 1981 roku, podczas stanu wojennego organizowała konspiracyjne warszawskie radio „Solidarność". Aresztowana latem 1982 roku i skazana na trzy lata pozbawienia wolności.

Fot. Kancelaria Senatu RP / Wikimedia Commons

ANNA WALENTYNOWICZ

Pracowała jako suwnicowa w Stoczni Gdańskiej. Przystąpiła do tworzących się Wolnych Związków Zawodowych Wybrzeża. Uczestniczyła w redagowaniu pisma WZZ „Robotnik Wybrzeża". Zajmowała się kolportażem ulotek, współorganizowała obchody rocznic Grudnia '70, jej mieszkanie stało się punktem kontaktowym i miejscem zebrań opozycji. Systematycznie nękana przez SB: zatrzymywano ją na 48 godzin, rewidowano, karano upomnieniami i naganami. Na początku sierpnia 1980 roku zwolniona z pracy.

Fot. Wojciech Pędzich / Wikimedia Commons

LUDWIKA WUJEC

Nauczycielka, uczestniczka Komitetu Obrony Robotników. W 1981 roku podjęła pracę w Agencji Prasowej „Solidarności". Internowana w stanie wojennym. Podjęła współpracę z Prymasowskim Komitetem Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności i Ich Rodzinom. W latach 1984–1989 redagowała podziemny „Tygodnik Mazowsze".

Fot. Wojciech Pędzich / Wikimedia Commons

1. Uzupełnij tabelę, wpisując nazwiska działaczek do poszczególnych informacji. Uwaga: do jednej informacji może pasować więcej niż jedno nazwisko.

Informacje	**Nazwiska**
Angażowała się w niezależną, tajną działalność wydawniczą.	
Solidaryzowała się z opozycjonistami w innym kraju bloku wschodniego.	
Została zwolniona z pracy.	
Poinformowała o strajku w stoczni zagraniczne media.	
Była rzeczniczką strajkujących stoczniowców.	
Internowana w stanie wojennym.	
Kolportowała ulotki.	
Jej mieszkanie było punktem kontaktowym opozycji.	
Organizowała tajne radio.	
Była szkalowana ze względu na zaangażowanie w działalność opozycyjną.	
Pomagała więźniom politycznym i ich rodzinom.	

2. Przyjrzyj się ikonografii. Do każdego obrazka dopasuj nazwisko opozycjonistki lub opozycjonistek.

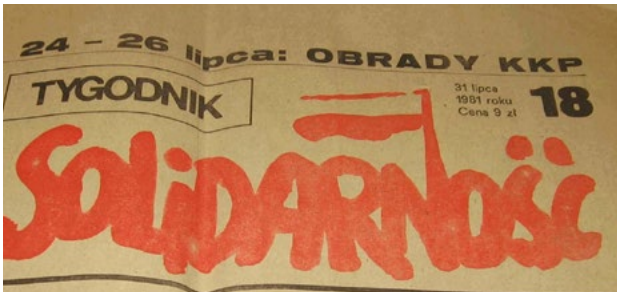

Wikimedia Commons

.....

Wikimedia Commons

.....

www.strzebielinek.pl

.....

Wikimedia Commons

.....

Fot. Mateusz Opasinski / Wikimedia Commons

.....

Fot. NAC

.....

Zadanie 2

Przeczytaj trzy fragmenty tekstów dotyczących Gai (Grażyny) Kuroń, żony Jacka Kuronia, a następnie wykonaj polecenie.

Ilustracja Wojciech Pędzich / Wikimedia Commons

To był dom, gdzie Jacek był najważniejszy, bo albo siedział, albo właśnie wyszedł z więzienia. Życie Gajki w czasach KOR to było piekło. (…) [syn] Maciek dojrzewający, tata [Jacka Kuronia] trochę nieobecny, psy, które truto, każde słowo na podsłuchu. Do nich przychodzili ludzie, których znałam, a tam wchodził, kto chciał, nudziarz, ubek, wariat. Mieszkanie Kuroniów to było biuro. Jak tylko Jacka zamykano na 48 godzin lub dłużej, Gaja przyjmowała całą organizację. Kiedy sprawa dotyczyła Jacka, Gajka szła jak czołg. Miała w sobie miękkość i stal, dwie fantastyczne cechy, jeśli się nad nimi panuje. (…)

Każdy mógł tam wejść bez pukania. (…) Mirosław Sawicki pamiętał, że czasami w mieszkaniu kłębił się taki tłum ludzi, że Gajka przychodziła spać do niego i jego żony Pauli (mieszkali po sąsiedzku).

Anna Bikont, Helena Łuczywo, *Jacek*, Warszawa 2018

Jacusiu, na razie nie mogę odebrać twoich rzeczy z depozytu, bo nie mam czasu, żeby odsiedzieć w poczekalni kilka godzin, ja codziennie pracuję i bardzo bym nie chciała się zwalniać.

W tym roku szkolnym znowu wzięłam dodatkowe pół etatu (…) Musiałam wziąć więcej pracy, bo miałam braki w finansach.

Fragmenty listów Gai Kuroń do męża, cyt. za: A. Bikont, H. Łuczywo, *Jacek*, Warszawa 2018

Pamiętać o papierosach. Żeby zawsze były pod ręką,
gotowe do wsunięcia w kieszeń, gdy znowu go zabierają.
Znać na pamięć przepisy dotyczące paczek i widzeń.
Sztukę zmuszania mięśni twarzy do uśmiechu.
Jednym chłodnym spojrzeniem gasić wrzask policjanta,
zaparzać spokojnie herbatę, gdy oni bebeszą szuflady.
Z obozu albo szpitala słać listy, że wszystko w porządku.
Tyle umiejętności, taka perfekcja. Mówię poważnie.
Chociażby po to, aby się nie zmarnowały,
nagrodą za to wszystko powinna być nieśmiertelność,
a już co najmniej jej wybrakowana wersja, życie.
(…)
XI-XII 1982

Stanisław Barańczak, *Grażynie*

Wymień problemy, z jakimi musieli się mierzyć najbliżsi osób zaangażowanych w konspirację. Uwzględnij emocje, które mogły im towarzyszyć.

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 3

Na podstawie informacji z poprzednich zadań wymień przynajmniej trzy metody stosowane przez władze komunistyczne do szykanowania opozycji. Korzystając także z wiedzy pozaźródłowej, określ, które metody nękania mogły być szczególnie dotkliwe dla kobiet.

.....

.....

.....

.....

.....

KARTA PRACY 8

Stan wojenny

Zadanie 1

Uzupełnij poniższe zdania, wpisując w puste miejsca pasujące pojęcia z ramki w odpowiedniej formie gramatycznej.

WRON, Wujek, godzina milicyjna, internowanie, Wojciech Jaruzelski, dekret

- W nocy z 12 na 13 grudnia 1981 roku władzę w kraju przejęła pozakonstytucyjna .... (Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego) na czele z generałem ....

- Wydany z naruszeniem prawa .... o stanie wojennym zawiesił działalność związków zawodowych, wprowadził .... (zakaz wychodzenia z domu w nocy) oraz wyłączył łączność telefoniczną.

- Jedną z głównych metod represji wobec liderów „Solidarności" było ...., czyli osadzenie w ośrodkach odosobnienia (także w więzieniach) bez wyroku sądowego.

- Najkrwawszym wydarzeniem w grudniu 1981 roku była pacyfikacja strajku w kopalni .... w Katowicach, gdzie od kul ZOMO zginęło 9 górników.

Zadanie 2

Zapoznaj się z fragmentami dekretu o stanie wojennym oraz decyzją milicji o materiałem źródłowym i odpowiedz na pytania.

Art. 14.

1. Zawiesza się prawo do strajków i akcji protestacyjnych.

2. Udział w strajku stanowi ciężkie naruszenie przez pracownika podstawowych obowiązków pracowniczych, a organizowanie lub kierowanie strajkiem lub akcją protestacyjną może być uznane za spowodowanie poważnego zakłócenia w funkcjonowaniu gospodarki narodowej. (…)

Art. 20. Wojewodowie mogą wprowadzać zakaz dokonywania zdjęć fotograficznych i filmowych oraz obrazów telewizyjnych określonych obiektów i miejsc albo na oznaczonych obszarach, jeżeli wymagają tego interesy bezpieczeństwa lub obronności państwa.

Art. 26. W wypadkach nadzwyczajnych dopuszczalne jest stosowanie środków przymusu bezpośredniego (takich jak chemiczne środki obezwładniające czy miotacze wody), a w sytuacjach wyjątkowych, gdy inne metody zawiodą - także broni palnej.

Art. 42. 1. Obywatele polscy mający ukończone lat 17 w stosunku do których ze względu na dotychczasowe zachowanie się zachodzi uzasadnione podejrzenie, że pozostając na wolności nie będą przestrzegać porządku prawnego albo będą prowadzić działalność zagrażającą interesom bezpieczeństwa lub obronności państwa, mogą być internowani na czas obowiązywania stanu wojennego w ośrodkach odosobnienia. Postanowienia te nie naruszają immunitetów wynikających z przepisów szczególnych.

Art. 46. 1. Kto będąc członkiem stowarzyszenia, związku zawodowego, zrzeszenia lub organizacji, której działalność została zawieszona, nie odstąpił od udziału w takiej działalności, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

Art. 48. 1. Kto w celu osłabienia gotowości obronnej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej rozpowszechnia wiadomości mogące gotowość tą osłabić, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 8.

Dekret z 12 grudnia 1981 o wprowadzeniu stanu wojennego, isap.sejm.gov.pl

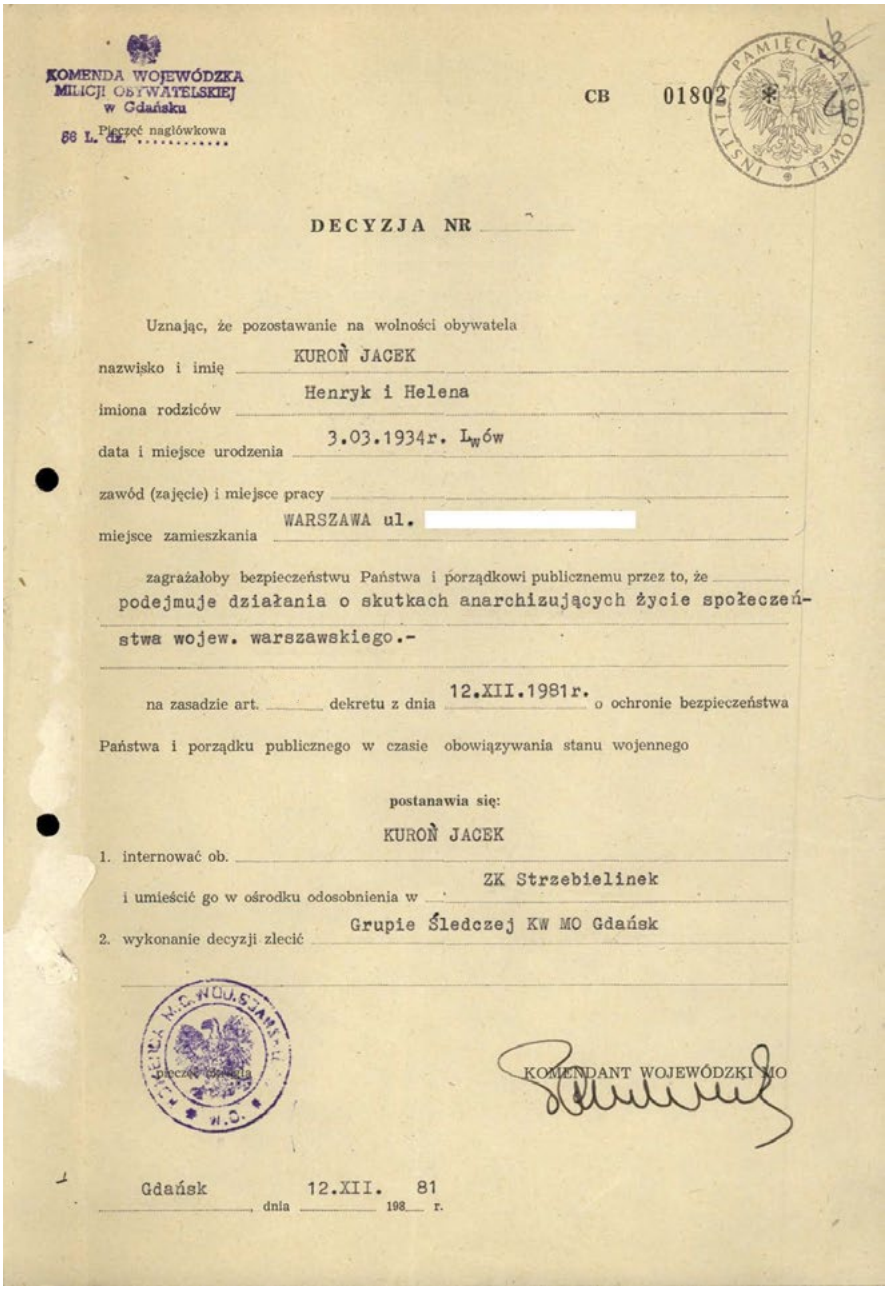

KOMENDA WOJEWÓDZKA
MILICJI OBYWATELSKIEJ
w Gdańsku
88 L. dz. Pieczęć nagłówkowa

CB 01802

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ

DECYZJA NR

Uznając, że pozostawanie na wolności obywatela

nazwisko i imię KUROŃ JACEK

imiona rodziców Henryk i Helena

data i miejsce urodzenia 3.03.1934r. Lwów

zawód (zajęcie) i miejsce pracy

miejsce zamieszkania WARSZAWA ul.

zagrażałoby bezpieczeństwu Państwa i porządkowi publicznemu przez to, że podejmuje działania o skutkach anarchizujących życie społeczeństwa wojew. warszawskiego.-

na zasadzie art. dekretu z dnia 12.XII.1981r. o ochronie bezpieczeństwa Państwa i porządku publicznego w czasie obowiązywania stanu wojennego

postanawia się:

1. internować ob. KUROŃ JACEK
i umieścić go w ośrodku odosobnienia w ZK Strzebielinek
2. wykonanie decyzji zlecić Grupie Śledczej KW MO Gdańsk

pieczęć urzędowa

KOMENDANT WOJEWÓDZKI MO

Gdańsk 12.XII. 81 dnia 198 r.

Archiwum IPN

1. Na podstawie którego artykułu dekretu o stanie wojennym podjęto decyzję w sprawie Jacka Kuronia? ……..

2. Jaki środek prewencyjny w związku z tym wobec niego podjęto? ……..

3. Jak sądzisz, czy taka procedura jest zgodna z zasadami działania demokratycznego państwa prawnego? Odpowiedź uzasadnij.

……

……

……

……

Zadanie 3

Przeanalizuj karykaturę. Podpisz postaci oraz zinterpretuj wymowę karykatury, wiedząc, że dotyczy ona wydarzeń z roku 1983.

Plantu, *Bój to jest nasz ostatni. Rysunkowy bryk z historii,* Warszawa 1993

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 4

Zapoznaj się z zapisami pierwszych wrażeń ludzi po wprowadzeniu stanu wojennego i wykonaj polecenia.

I. Mieszkaniec Warszawy

Kręcę gałką radia, trudno złapać jakąś sensowną stację (programu na falach długich mój odbiornik nie łapie). Dziecko płacze. A. bierze się do karmienia, próbuję jej wytłumaczyć, że nie ma się czego bać. Przecież gdyby do czegoś doszło, słyszelibyśmy samoloty lądujące na Okęciu, czołgi przewalające się głównymi ulicami. Wyłyby syreny. Sąsiedzi przyszliby do nas. A tu nic.

Warszawa, 13 grudnia

II. Marcin Kęszycki

Jest to porównywalne jedynie z odczuciem śmierci kogoś bliskiego. Takie samo przerażenie, taka sama paraliżująca świadomość, że to już koniec, że stało się oto coś nieodwracalnego. Takim zostawił mnie Jaruzelski, gdy skończył swe przemówienie o szóstej rano - siedzącego na łóżku w pokoju hotelowym, w Krakowie. Potem jakieś nieskoordynowane czynności, przekleństwa. Otworzyłem okno. Padał śnieg, była zupełna cisza.

Kraków, 13 grudnia

III. Mieszkanka dużego miasta

Stoję z dzieckiem na górce w parku, niedaleko przejeżdżają czołgi, chodzą patrole. A tu nagle widzę - idzie kobieta. W ręku ma abażur. Właśnie kupiony, zapakowany w papier. I tego właśnie nie mogłam pojąć. Stan wojenny - a tu dla niej najważniejsze, żeby sobie abażur kupić.

14 grudnia

IV. Teresa Lubkiewicz-Urbanowicz

Baba po drodze mówi:

- Pani, podobno dawali na Baleya po dwa serki „Bri". Pani sobie wyobrazi, że rzucili też żółty ser!

To nowina. Od wielu miesięcy brakowało wszystkiego, nawet wiecznych dżemów i octu. A więc widać, że pierwsze zwycięstwa „nad wrogiem" przynoszą już „realną poprawę zaopatrzenia", bo tak się nazywa w oficjalnym żargonie rzucenie serków „Bri".

Warszawa, 14 grudnia

V. Andrzej Cedro

Wobec braku łączności telefonicznej i zrozumiałego niepokoju o swoich bliskich - odbywają się powszechne pielgrzymki po całym mieście. Zamiast „dzień dobry", który to zwrot utracił dziś swe pierwotne znaczenie, mawia się „jak to dobrze, że cię widzę".

Warszawa, 15 grudnia

VI. Górnik I z „Wujka”

Usłyszałem dwie serie z karabinu maszynowego. Myślałem, że to z czołgu, ale nie, bo czołg ma większy kaliber. To był uliczny km, jak oni go nazywają. Taki malutki, krótki. Z tej broni zostały oddane dwie serie i sześciu ludzi padło trupem. Ale nikt z nas nie zdawał sobie sprawy, że ci ludzie nie żyją.

„Wujek”, 16 grudnia

VII. „Jastrzębiec”, mieszkanka Warszawy

Ludzie bez cienia uśmiechu, ze ściśniętymi sercami, nie umieją sobie składać życzeń. Patrzą sobie w oczy z opłatkiem w ręku, kręcą głowami, rozkładają ręce. Szczególnie serdecznie stawiają dodatkowy talerz. Taka niema wigilia.

Warszawa, 24 grudnia

Cyt. za: Z. Gluza, *W stanie. Zbiorowy dziennik stanu wojennego*, Warszawa 1991

1. Jak opowiedzieć stan wojenny bez używania słów „stan wojenny”? Wybierz dwa fragmenty z tekstów I–VII, które Twoim zdaniem najlepiej pokazują, czym był stan wojenny dla zwykłych ludzi. Uzasadnij swój wybór.

   A. Fragment ..... pokazuje: .....

   B. Fragment ..... pokazuje: .....

2. Wyobraź sobie, że 12 grudnia 1981 roku planujesz zwyczajny dzień. Jakie zmiany najmocniej wpłynęłyby na Twoje życie następnego dnia? Wybierz trzy i wyjaśnij dlaczego.

KARTA PRACY 9

Jacek Kuroń

Zadanie 1

Obok nazw organizacji i instytucji odgrywających ważną rolę w czasach PRL wpisz skróty tych nazw. Nazwy połącz linią z pasującymi do nich opisami. Zaznacz, które podmioty były związane z władzą (W), a które należały do opozycji (O).

Nazwa	**Skrót**	**Opis**
Komitet Obrony Robotników W/O		Partia komunistyczna, w latach 1948–1989 miała w Polsce monopol władzy
Związek Młodzieży Polskiej W/O		Organizacja młodzieżowa działająca w latach 1948–1956, podporządkowana władzom komunistycznym
Polska Zjednoczona Partia Robotnicza W/O		Grupa organizująca wykłady poza oficjalnym systemem edukacji
Służba Bezpieczeństwa W/O		Zachodnia rozgłośnia radiowa nadająca po polsku, przekazująca nieocenzurowane wiadomości
Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” W/O		Organizacja powstała w 1976 roku, pomagająca represjonowanym robotnikom
Towarzystwo Kursów Naukowych W/O		Organ aparatu bezpieczeństwa PRL, którego zadaniem m.in. było zwalczanie opozycji
Radio Wolna Europa W/O		Ruch społeczny powstały w 1980 roku; odegrał decydującą rolę w przemianach politycznych końca lat 80.

Zadanie 2

Uzupełnij tabelę z biogramem Jacka Kuronia (1934–2004). Wstaw brakujące daty i informacje.

minister pracy i polityki socjalnej w rządach Tadeusza Mazowieckiego i Hanny Suchockiej
doradca Solidarności
internowany po wprowadzeniu stanu wojennego
kandydat na urząd Prezydenta RP
działacz Związku Młodzieży Polskiej
razem z Karolem Modzelewskim napisał krytyczny *List otwarty do członków* PZPR
podjął studia na Wydziale Historycznym UW

DATA	INFORMACJA	ILUSTRACJA
1949		
1955		
1955–1961	W ramach ZMP współtworzył harcerskie drużyny „Walterowców”	
1965		
	Współzałożyciel Komitetu Obrony Robotników	
1978	Współtwórca Towarzystwa Kursów Naukowych, na których prowadził wykłady z pedagogiki społecznej	
1980– 1981	Uczestnik obrad Okrągłego Stołu a następnie poseł RP w latach	
1989– 1993		
1995		

Zadanie 3

„Nie palcie komitetów, zakładajcie własne” – zachęcał Jacek Kuroń w drugiej połowie lat 70. XX wieku. Jak rozumiesz ten apel? Które elementy biografii Kuronia są przykładem działania według tej zasady?

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 4

Przeczytaj fragment tekstu dotyczący roli, jaką w działalności Komitetu Obrony Robotników odgrywało mieszkanie Kuroniów przy ulicy Mickiewicza na warszawskim Żoliborzu, a następnie odpowiedz na pytania.

Wrócił do Warszawy [po urlopie] do swojego mahoniowego biurka i do swojego telefonu, który dzwonił bezustannie, co mu w ogóle nie przeszkadzało.

Numer 39 39 64 był najbardziej znanym prywatnym numerem w PRL. Znali go wszyscy ci, którzy czytali niecenzurowane wydawnictwa i w ogóle coś knuli. Pod ten numer dzwonili przy każdej rewizji, przesłuchaniu, zatrzymaniu. Ten numer wykrzykiwali, gdy działo się coś na ulicy, w nadziei, że jakiś przechodzień przekaże wiadomość. „39 39 64. Zawiadomić Jacka Kuronia, że zatrzymano…(tu nazwisko). 39 39 64”. Wypuszczony z aresztu też telefonował albo odmeldowywał się na Mickiewicza, często zanim odezwał się do rodziny.

Świadomość, że na Mickiewicza zawsze jest ktoś, kto czuwa przy telefonie, dawała ludziom z opozycji poczucie bezpieczeństwa. Nieraz zdarzało się, że ubecy jeszcze rozbebeszali dom, a już Radio Wolna Europa podawało, że u tego i tego jest rewizja.

Anna Bikont, Helena Łuczywo, *Jacek*, Warszawa 2018

1. Dlaczego ludzie dzwonili do Jacka Kuronia?

.....

.....

.....

.....

2. Jak sądzisz, jaki wpływ miała działalność Kuronia na życie prywatne jego i najbliższej rodziny (żony Gai, nastoletniego syna Maćka i sędziwego ojca) ? Co mu za nią groziło?

.....

.....

.....

.....

Zadanie 5

Przeczytaj fragment wypowiedzi Jacka Kuronia z 2002 roku, a następnie wykonaj polecenie.

> Czy ja żałuję? O nie, ja nie żałuję żadnego kawałka mojego życia: ani tego, kiedy byłem bojowym zetempowcem, ani kiedy byłem bojowym przeciwnikiem systemu, ani kiedy byłem ministrem. I z każdym z tych okresów życia gorzko się rozliczam. Jednak uważam, że ten ostatni okres zasługuje na najsurowszą ocenę - karę wręcz. Przedtem byłem po prostu gówniarzem, zaś po roku 1989 powinienem być odpowiedzialnym ministrem, a zachowywałem się jak zakompleksiony, który małpuje liberalny kapitalizm. To jest oczywiście moja wina i mój rachunek. Władzy nie wolno nie umieć, a ja nie umiałem. I jak dziś władza mówi, że ludzie są winni, to doskonale wiadomo, że winna jest właśnie władza.

Cyt. za: M. Szukała, *85 lat temu urodził się Jacek Kuroń*, dzieje.pl, 3.03.2019 roku

1. Na osi czasu zaznacz i opisz skrótowo trzy wydarzenia z życia Jacka Kuronia. Możesz skorzystać z informacji z zadania 2. Zaznacz też okresy, w których Kuroń był dłużej pozbawiony wolności (1965–1967, 1968–1971 oraz 1981–1984).

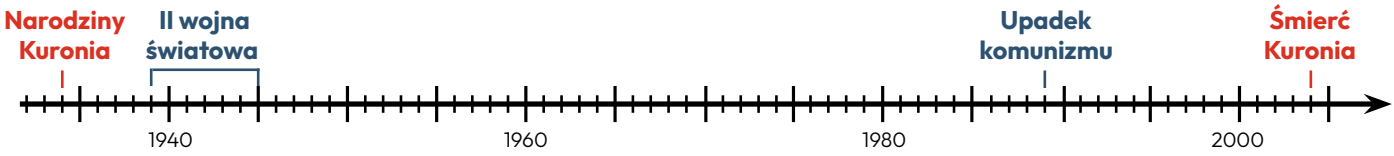

NASZA REWOLUCJA

HISTORIA MIŁOŚCI GAJKI I JACKA KURONIÓW

W KINACH OD 11 LISTOPADA

Film dostępny na pokazy dla grup szkolnych od 2 listopada.

DZIAŁ EDUKACJI

Autorami zadań są pracownicy Działu Edukacji Muzeum Historii Polski:
Weronika Kołacz, Maria Polak, Adam Rębacz,
Natalia Szumska, Karolina Wichowska.
Konsultacja: Bartosz Wójcik, Dział Naukowy MHP.